

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๗๙ ตอนที่ ๗๘๑ – ๗๙๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๗๘๑

ถ. การเจริญสติ การนั่งก็ไม่จำเป็นต้องมีท่าทางอย่างหนึ่งอย่างใด

ส. ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ทรงโอวาทภิกษุว่า ในตอนกลางวันควรที่จะจงกรม คือ เดินและนั่ง ซึ่งก็ต้องรวมยื่นไว้ด้วย เพราะว่าเป็นปกติ แต่บุคคลที่ไม่เข้าใจว่าภิกษุท่านอบรมเจริญปัญญาอย่างไร ไม่รู้ว่ในขณะนั้นแล้วแต่ อธิษฐานว่าสติของพระภิกษุรูปใดจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ เพราะไม่ได้ศึกษาข้อปฏิบัติให้ถูกต้อง บุคคลนั้นจึงคิดว่า จะต้องนั่งตาม ๆ กันไป

ถ. ไม่รู้ว่ในขณะนั้นจะต้องใช้กัมมัฏฐานอย่างไรเป็นอารมณ์

ส. มหาสติปัฏฐาน ๔ ไม่พ้นเลย

ถ. ท่านอาจจะนั่งอยู่ พักผ่อนอยู่ตามปกติ แต่ท่านก็เจริญสติ

ส. ทุกขณะ พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทไม่ให้ภิกษุหลงลืมสติโดยนัยต่าง ๆ

ถ. ปัจจุบันนี้ ถ้าเห็นพระท่านนั่งอยู่เฉย ๆ ก็คงเข้าใจว่า ท่านไม่ได้ทำกิจสมณธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเลย แต่ถ้าหากว่าท่านนั่งขัดสมาธิก็จะเข้าใจว่า ขณะนั้นท่านกำลังทำสมาธิ หรือท่านทำกัมมัฏฐาน แต่แท้ที่จริงแล้วการทำกัมมัฏฐานของท่าน ท่านอาจจะนั่งห้อยเท้าอยู่ได้ร่มไม้ หรือบนกุฏิ หรือศาลา หรือนั่งบนเก้าอี้

ส. ซึ่งจะตรงกับข้อความต่อไป ที่พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทภิกษุ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า เรื่องของการอบรมเจริญปัญญา เป็นเรื่องของเหตุผล ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เห็นอย่างไรก็ทำตามอย่างนั้น โดยที่ไม่เข้าใจในเหตุผลในข้อปฏิบัติ

สำหรับการจงกรมและการนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี ก็เป็นชีวิตประจำวันของทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ไม่ว่าขณะใดที่ท่านระลึกขึ้นมาได้ ก็จะเป็นในขณะที่ท่านกำลังนั่ง หรือยืนก็แล้วแต่ ซึ่งสติสามารถที่จะเกิด ศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่

กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใด ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจได้ เป็นชีวิตประจำวัน

และสำหรับตอนกลางคืน เป็นผู้ที่ตื่นมากดีกว่าเป็นผู้ที่นอนมากสำหรับพระภิกษุ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสถึง มัชฌิมยามแห่งราตรี เป็นผู้สำเร็จการนอนดังราชสีห์โดยข้างเบื้องขวา ช้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ทำไว้ในใจถึงความสำคัญในอันลุกขึ้น สำหรับปัจฉิมยามแห่งราตรี ก็เหมือนกับปฐมยามแห่งราตรี คือ จักชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมเป็นเครื่องกีดกัน ด้วยการจงกรมและการนั่งตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี

คฤหัสถ์ประพฤติปฏิบัติตามได้ เคยเป็นผู้ที่ชอบนอน ซึ่งขณะที่หลับไม่สามารถที่จะอบรมปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น ถ้าตื่นมาตอนดึกประมาณสักตีสอง เป็นโอกาสที่จะอบรมปัญญาได้ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมไปเรื่อย ๆ และถ้าจะหลับอีก ก็เป็นไปตามความเหน็ดเหนื่อยของร่างกาย แต่ว่าสำหรับพระภิกษุ เป็นผู้ที่มีพระผู้มีพระภาคทรงโอวาทให้เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาทั้งในปฐมยามและในปัจฉิมยาม จะพักผ่อนก็เฉพาะในมัชฌิมยามเท่านั้น ซึ่งธรรมเป็นเรื่องที่ค่อยๆ อบรมประพฤติปฏิบัติตามได้ แม้ว่าเป็นคฤหัสถ์ โดยไม่ใช่ฝัน หรือว่าโดยไม่บังคับ

ถ. ภิกษุทั้งหลายปฏิบัติได้หรือเปล่า ที่พระผู้มีพระภาคให้โอวาทให้นอนวันละ ๔ ชั่วโมง ถ้าปฏิบัติไม่ได้ จะทำอย่างไร

ส. อบรม ไม่ได้บังคับ พระผู้มีพระภาคทรงพร่ำสอนในเรื่องการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพื่อเกื้อกูลพุทธบริษัทให้เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาตามสติตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล ถ้าบุคคลนั้นยังเป็นผู้ที่มีกิเลสมาก ก็จะได้เห็นว่าพระธรรมวินัยทั้งหมด ทรงพร่ำสอนไว้มากทีเดียว แม้ในพระสูตรนี้ คือ ในมหาอัสน-ปุรสูตร

ถ. ถ้าอบรมไปเรื่อย ๆ ก็อาจจะปฏิบัติได้ อย่างที่ผมพูดคราวที่แล้ว คือว่าการนอนนี้เป็นฝ่ายทำให้จิตง่วง หรือท่านใช้คำว่า โสขชะ เป็นฝ่ายโสขชะ อิริยาบถที่เดิน ยืน เป็นฝ่ายของความฟุ้งซ่าน จะทำไม่ให้นอน เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาค

สอนให้เดิน ให้นั่ง ความง่วงก็เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าง่วงจริง ๆ แล้วก็นอน ตื่นขึ้นมาพระผู้มีพระภาคก็สอนให้เดิน ให้นั่งอีกเหมือนกัน อริยาบถจะทำให้ไม่ง่วง เพราะฉะนั้นผมคิดว่า ถ้าอบรมไปเรื่อย ๆ คงจะได้ ชะงัดที่จิตง่วงหรือจิตหดหู่ พระผู้มีพระภาคก็ทรงสอนว่า ควรจะยกจิตด้วยการเดิน ความง่วงก็จะไม่เกิดขึ้น

ส. ท่านผู้ฟังยังติดใจเรื่องของการปรับอินทรีย์ และการเจริญสัมโพชฌงค์ทั้ง ๗ ในโอกาสต่าง ๆ กัน แต่อย่าปนกันระหว่างสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา แม้แต่สมถภาวนาก็ต้องละเอียด เช่น อริยาบถดังกล่าว สำหรับแต่ละบุคคลต้องรู้ว่าบุคคลนั้นอริยาบถใดเป็นสัปปายะ ซึ่งไม่ใช่สำหรับทุกคน

ถ. เรื่องปะปนนี้ ไม่ปะปนแน่สำหรับผู้ que เข้าใจเรื่องการเจริญวิปัสสนาภาวนาแล้ว แต่ถ้าเป็นผู้ที่ยังไม่เข้าใจ หรือว่ายังไม่ได้ปฏิบัติเรื่องการเจริญวิปัสสนาภาวนาก็อาจจะปะปนได้

ส. ถ้าอย่างนั้น สำหรับการอบรมเจริญวิปัสสนา สัมโพชฌงค์ทั้ง ๗ แยกกันหรือเปล่า หรือเกิดพร้อมกัน

ถ. เมื่อยังเจริญสติปัฏฐานอยู่ สัมโพชฌงค์ทั้ง ๗ ก็เกิดพร้อมกันไม่ได้

ส. สติสัมโพชฌงค์ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ เกิดพร้อมกันหรือเปล่า

ถ. เกิดพร้อมกันได้

ส. สติสัมโพชฌงค์ คือ สติเจตสิก อุเบกขาสัมโพชฌงค์ คือ ตตมฺหํชาตตเจตสิก ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ คือ ปัญญาเจตสิก วิริยสัมโพชฌงค์ คือ วิริยเจตสิก ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ คือ กายปัสสัทธิเจตสิก จิตตปัสสัทธิเจตสิก โดยนัยของวิปัสสนาภาวนา สัมโพชฌงค์ทั้ง ๗ ไม่แยกกันเลย แล้วแต่ว่าสัมโพชฌงค์ใดจะปรากฏในขณะนั้น ที่กล่าวว่าเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์บ้าง หรือว่าเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์บ้าง เจริญวิริยสัมโพชฌงค์บ้าง ซึ่งต้องเป็นไปในการอบรมเจริญปัญญาทั้งสิ้น เช่น ในขณะใดที่วิริยะไม่ปรากฏ สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมผู้นั้นควรที่จะได้เพียรระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏบ่อย ๆ เนือง ๆ โดยการที่ระลึกถึงความตาย ซึ่งไม่มีใครรู้ว่ามาถึงเมื่อไร

ทุกท่านสติเกิดไม่บ่อยใช่ไหม ตามความเป็นจริง ถ้าตราบใดที่ยังเป็นผู้ที่มีกิเลส จะให้สติเกิดติดต่อกันอย่างพระอรหันต์ ก็เป็นไปได้ แล้วแต่ว่าจะเป็นผู้ที่สะสมกิเลส มาทางใด หลงลืมสติในขณะใด มีสติในขณะใด เพราะฉะนั้น เวลาที่สติเกิดแล้วดับ ไป วิริยสัมโพชฌงค์ไม่ปรากฏ แต่ลักษณะของสติมี เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพ ธรรม เพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่ขวนขวาย ไม่ทอดทิ้งธุระในการที่จะศึกษา รู้ ลักษณะของสภาพธรรม เจริญสติ สติเกิดขึ้นบ่อย ๆ เนือง ๆ ในอารมณ์ต่าง ๆ วิริยสัมโพชฌงค์ย่อมปรากฏในขณะนั้น แต่ทั้ง ๗ สัมโพชฌงค์ไม่แยกกัน เพียงแต่ โพชฌงค์ใดจะปรากฏ

ผู้ฟัง สมมติว่า กำลังเจริญสติอย่างนี้จะรู้สึกว่ามี ความเพียรเกิดขึ้นในจิต อย่างมาก แต่พอสติระลึกรู้ลักษณะของความเพียรนั้น คือ ความเพียรที่จะเจริญสติ ซึ่งลักษณะนั้นก็เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ที่มีสติระลึก

ส. อย่างบางท่าน ชีวิตของคฤหัสถ์มีเรื่องผลิตเพลินมากตามความเป็นจริง บางท่านก็ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม เป็นผู้อบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ทั้งชีวิต ความผลิตเพลินของคฤหัสถ์ และสติจะเกิดในวันหนึ่ง ๆ ทางตา หรือทางหู ก็แล้วแต่ สติ ถ้าอย่างนั้นลักษณะของวิริยสัมโพชฌงค์ก็ไม่ปรากฏ

แต่บางท่านรู้ว่า ไม่ควรที่จะปล่อยชีวิตให้ผลิตเพลินไปมากอย่างนั้น ก็ศึกษา ธรรม สนทนาธรรม กระทำกิจใด ๆ ก็ได้ที่เกี่ยวกับธรรม ที่เป็นการเจริญกุศล เป็นการ เจริญปัญญา นอกจากศึกษาธรรม แสดงธรรม ก็ยังสนทนาธรรม ยังทำกิจอื่นเพื่อ ธรรม นั้นเป็นผู้ที่วิริยะปรากฏ เพราะว่าเป็นผู้ที่ไม่ประมาท ซึ่งอาหารของวิริยะนั้นคือ การระลึกถึงสังเวคที่จะทำให้เกิดความสดและไม่ประมาทในชีวิต ในการอบรมเจริญ ปัญญา เพราะการที่จะหมดสภาพความเป็นบุคคลนี้ ในภพนี้ ย่อมเหลือน้อยลงทุกที หลังจากจุติแล้วก็ไม่มีใครทราบว่าจะไปจะมีโอกาสอบรมเจริญสติปัฏฐานเหมือนใน ภพนี้ ชาตินี้หรือเปล่า แล้วแต่ว่ากรรมใดจะทำให้เกิดในที่ใด ซึ่งการระลึกอย่างนี้ เป็น เหตุทำให้เกิดวิริยะ การขวนขวายขึ้น เพราะฉะนั้น ลักษณะของวิริยสัมโพชฌงค์ ก็ปรากฏได้ ซึ่งในขณะนั้นไม่ได้หมายความว่า ปรากฏโดยไม่มีสติ ไม่ระลึก ไม่รู้

ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ สติเกิด และวิริยะก็เกิดร่วมด้วยในขณะนั้น สัมโพชฌงค์ทั้ง ๗ เกิดร่วมกัน

ท่านผู้ฟังกำลังเจริญอินทรีย์โดยการฟังให้เข้าใจ ให้เป็นปัจจัยที่จะให้สติเกิด ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม และเมื่อมีการฟัง ก็จะมีการชวนชวายเป็นการที่จะไม่ปล่อยให้เพเลิดเพลีนไปในชีวิตตามที่เคยเป็น

ถ. บางครั้งคำพูดบางคำก็สะกิดความรู้สึก อย่างเช่น หนังสือปรมัตถธรรมสังเขปที่ท่านอาจารย์เขียน ข้อความที่บอกว่า พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานที่ใต้ต้นสาละ หมดโอกาสที่สัตว์โลกจะได้สดับพระธรรมเทศนาจากพระโอษฐ์อีกต่อไป คำว่าหมดโอกาสนี่ สะดุดความรู้สึกจริง ๆ อ่านถึงตรงแล้ว ดิฉันประทับใจว่า ถ้าหากดิฉันทั้งโอกาสเดียวนี้ ดิฉันก็ไม่ทราบว่าการตายจะเกิดขึ้นเมื่อไร

สุ. ถ้าท่านไม่ได้เป็นผู้ที่พิจารณาธรรม ท่านก็ไปชวนชวैयाหาอาหารของโพชฌงค์ โดยที่ไม่รู้ว่า เวลาที่มีข้อความจากพระธรรมตอนหนึ่งตอนใดซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการเจริญสติ ในขณะนั้นก็เป็นอาหารของโพชฌงค์แล้ว

ในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค มีเรื่องของโพชฌงค์มาก วิสุทธิมรรคก็เก็บข้อความจากพระไตรปิฎกตอนนี้ไปแสดงตอนที่เจริญสัมโพชฌงค์ต่าง ๆ แต่ถ้าท่านศึกษาโดยตรงจากพระไตรปิฎกจะเห็นว่า ในเรื่องของโพชฌงค์นั้น เป็นเรื่องของการที่จะเจริญกุศลโดยนัยต่าง ๆ เช่น ในขณะที่ปิติไม่เกิด ชักจะทอดถอย หรือว่าควรที่จะทำจิตให้ร่าเริง ในขณะนั้นก็ไม่ใช้ให้ทำโดยนัยอื่น หรือโดยวิธีอื่น แต่คือการเจริญกุศลด้วยการฟังธรรม พิจารณาธรรม หรือประกอบกรกุศลต่าง ๆ ซึ่งในพระไตรปิฎกจะให้คำสั้น ๆ ว่า อารมณใดที่เป็นที่ตั้งของปิติ ก็ให้มนสิการพิจารณาในอารมณ์นั้นบ่อย ๆ เนือง ๆ ซึ่งก็เป็นการอบรมเจริญกุศลตามอุปนิสัยซึ่งแต่ละท่านสะสมมา เป็นทานอุปนิสัย สะสมมาในเรื่องการที่จะสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น ส่วนบางท่านก็เป็นสัปปินัสสย คือ สะสมมาในการที่จะวิริตกายทุจริต วชิทุจริต จะไม่มีคำพูดที่เบียดเบียนคนอื่นให้เศร้าหมองหรือให้เดือดร้อนเลย ท่านไม่สามารถที่จะใช้คำแรง ๆ ที่จะทำให้กระทบกระเทือนใจบุคคลอื่น

เพราะฉะนั้น อารมณ์ใดก็ตามซึ่งเป็นที่ตั้งของปิติ พระผู้มีพระภาคตรัสให้พิจารณาในอารมณ์นั้นเนื่อง ๆ เป็นการเจริญปิตีสัมโพชฌงค์

สำหรับโพชฌงค์อื่น ๆ โดยนัยที่ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก ก็เป็นเรื่องของการกุศล เมื่อมนสิการพิจารณาในอารมณ์นั้น เกิดอุเบกขาไม่หวั่นไหวในอารมณ์ทั้งหลาย เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ เป็นปิตีสัมโพชฌงค์ แล้วแต่อัธยาศัย แม้แต่การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ขณะใดที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมเกิดปิติ ซึ่งต้องเป็นกุศล ไม่ใช่โลภะ ขณะนั้นก็เป็นการอบรมเจริญปิตีสัมโพชฌงค์

สำหรับธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ คือ ปัญญาที่เป็นสัมโพชฌงค์นั้น ต้องเป็นปัญญาที่สามารถรู้ลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมตรงทีเดียว เห็นอกุศลเป็นอกุศล เห็นกุศลเป็นกุศล เห็นว่าธรรมใดมีโทษ ธรรมใดไม่มีโทษ เห็นว่าธรรมใดควรเสพ ธรรมใดไม่ควรเสพ เห็นว่าธรรมใดเป็นธรรมที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม และธรรมใดไม่เป็นธรรมที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ขณะนั้นที่มนสิการในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ก็เป็นการอบรมเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสัมโพชฌงค์ทั้งหมด เป็นกุศลที่มีอยู่เป็นปกติในชีวิตประจำวัน แต่ต้องเป็นผู้ที่ฉลาดที่จะรู้ว่า จิตไม่ประกอบด้วยปิติ ขาดความปิติ เพราะฉะนั้น ก็อบรมเจริญกุศลที่จะทำให้เกิดปิติ ซึ่งขณะนั้นก็จะปัสสัปปะ หรือเป็นอาหารของปิตีสัมโพชฌงค์

ผู้ฟัง ในพระไตรปิฎกมีถ้อยคำที่ไพเราะของพระเถระบางองค์ พออ่าน ๆ ไปก็รู้สึกซาบซึ้ง

ส. ในขณะนั้นท่านก็พิจารณาโดยแยบคายได้ว่า ธรรมใดเป็นที่ตั้งของปิตีสัมโพชฌงค์ของท่าน ท่านก็อ่านบ่อย ๆ ได้ความปิติบ่อย ๆ เป็นอาหารของปิตีสัมโพชฌงค์

ผู้ฟัง บางทีไม่ต้องใช้ข้อความที่ยาว ที่จะต้องเป็นความไพเราะมากมายนัก อย่างพระเถระบางรูปบอกว่า พระพุทธองค์ตรัสกับท่านว่า ขณะอย่าได้ล่วงท่านไปเลย

ดิฉันก็เกิดปิติที่เข้าใจความหมายว่า เป็นขณะจิตนั่นเอง ที่ท่านบอกว่าอย่าให้ล่วงไป คือ ให้หมั่นมีสตินั่นเอง

ส. สำหรับสัมโพชฌงค์ทั้งหลายในพระสูตรได้แสดงไว้ชัดเจนว่า หมายถึงธรรมที่เป็นองค์ของการตรัสรู้ เพราะฉะนั้น ปราศจากการอบรมเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ เพียงแต่ปลาบปลื้มปิติเฉย ๆ ไม่ใช่สัมโพชฌงค์

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะเห็นว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ปัญญาจะละเอียดขึ้น ไม่ว่าลักษณะสภาพธรรมขณะนั้นเกิดขึ้นอย่างไร เป็นอย่างไร ปัญญาสามารถที่จะรู้ในความไม่ใช่สัตว์ บุคคลของสภาพธรรมนั้น ๆ ในขณะนั้น พร้อมกับเป็นผู้ที่อบรมเจริญองค์ธรรมที่จะให้ตรัสรู้ คือ สัมโพชฌงค์ด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมเท่านั้น แต่ว่าจะต้องประกอบด้วยโพธิปักขิยธรรม คือ องค์ธรรมที่จะทำให้บรรลุการรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. ถ้ามีความรู้สึกปิติในถ้อยคำในพระธรรม สติระลึกถึงสภาพอย่างนั้น ถูกต้องไหม

ส. สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม อย่าเพิ่งคิดว่าเป็นโพชฌงค์ทันที ปัญญาจะต้องอบรมเจริญขึ้นเป็นลำดับ จนกว่าจะถึงการเกือบหรือใกล้ต่อการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมจึงจะเป็นโพชฌงค์

๗๘๒

ส. เพราะฉะนั้น เรื่องการอบรมเจริญปัญญาเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ ขึ้นต้นอย่าหยิบธรรมหนึ่งธรรมใดมาถือ หรือมากระทำ เช่น จะทำโพชฌงค์นี้หรือว่าจะทำโพชฌงค์นั้น แต่ต้องเป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐานก่อน

ในโพธิปักขิยธรรม ๓๗ เริ่มด้วยสติปัฏฐาน ๔ ไม่ใช่เริ่มด้วยโพชฌงค์ ๗ เพราะฉะนั้น จะต้องมีความเข้าใจในการเจริญสติปัฏฐาน และอบรมไปจนกระทั่งปัญญาเพิ่มขึ้น ชินขึ้น รู้ชัดขึ้น ประจักษ์แจ้ง และทั่วขึ้นด้วย และสภาพธรรมทั้งหลายก็จะเจริญขึ้นตามลำดับชั้นอย่างถูกต้องจริง ๆ จนกระทั่งถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ต้องไม่มีการข้ามชั้น หรือว่าไม่มีการเพียรกระทำด้วยความเป็นตัวตน ถ้าจะมีการเพียรกระทำด้วยความเป็นตัวตนขณะใด ขณะนั้นผิด ต้องรู้จริง ๆ ว่าผิด ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

ข้อความต่อไปใน **มหาอัสน์สูตร** ตามท่านผู้ฟังท่านหนึ่งได้ถามเมื่อสักครู่นี้ว่า นอกจากการนั่ง การนอน การยืน การเดิน พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทพระภิกษุว่า

... พวกเธอควรศึกษาอยู่ว่า เราทั้งหลายจักประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ ทำความรู้สึกรู้ตัวในการก้าว ในการถอย ในการแล ในการเหลียว ในการคู้เข้า ในการเหยียดออก ในการทรงสังขมาฏี บาตร และจีวร ในการฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม ในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ทำความรู้สึกรู้ตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง บางทีพวกเธอจะมีความดำริว่า พวกเราเป็นผู้ประกอบด้วยหิริและโอตตปปะ มีกายสมาจาร วจีสมาจาร มโนสมาจาร อาชีวะบริสุทธิ์แล้ว เป็นผู้มืทวารอันคัมครองแล้วในอินทริยทั้งหลาย รู้จักประมาณในโภชนะ ประกอบเนื่อง ๆ ในความเป็นผู้ตื่น และประกอบด้วยสติสัมปชัญญะแล้ว ด้วยกิจเพียงเท่านั้น พอละ พวกเราทำเสร็จแล้ว สามัญญัตถะพวกเราถึงแล้วโดยลำดับ

กิจอะไร ๆ ที่ควรทำให้ยิ่งขึ้นไปมิได้มี พวกเธอถึงความยินดีด้วยกิจเพียงเท่านั้น เราขอ
บอกแก่เธอทั้งหลาย ขอเตือนแก่เธอทั้งหลาย เมื่อกิจที่ควรทำให้ยิ่งขึ้นไปยังมีอยู่
สามัญญัตถะที่พวกเธอปรารถนาอย่าได้เสื่อมไปเสียเลย

สามัญญัตถะ คือ ผล ได้แก่ การรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั่นเอง เพราะฉะนั้น
ตลอดหมด ไม่ใช่แต่เฉพาะขณะนั่ง นอน ยืน เดิน

ถ. อาจารย์ช่วยขยายความคำว่า ทำความรู้สึกตัวบ่อย ๆ

ส. เดี่ยวนี้ บ่อย ๆ คือ ทุกขณะที่จะเกิดได้

ถ. ไม่ทราบว่าจะอย่างไร ช่วยบอกวิธีทำด้วย

ส. สติเกิด ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ อะไรกำลัง
ปรากฏทางตา หลายท่านบอกว่ายาก และยังไม่เคยระลึกเลย ยังเห็นเป็นคน เป็นสัตว์
เพราะฉะนั้น ขณะนั้นไม่ได้ศึกษาจริงจัง ๆ ว่า สภาพธรรมที่ปรากฏทางตามีจริงกำลัง
ปรากฏ เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ปรากฏทางอื่น

ถ. ที่กล่าวว่า ให้ทรงผ้าสังฆาฏิ คู้เข้า หรือเหยียดออก เดินหน้า ถอยหลัง
ทำอะไรทุกอย่าง ให้ทำความรู้สึกตัวบ่อย ๆ เช่นนี้ใช่หรือเปล่า

ส. ตลอดเวลา ตั้งแต่ลืมตาจนกระทั่งหลับ ฆราวาสก็แต่งตัว ทำอะไรก็
แล้วแต่ ตามปกติ

ถ. ลักษณะนี้ผมเคยเพียรมาแล้ว

ส. สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่มีการแล้ว ไม่มีการจบ จนกว่าจะ
บรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์ อย่าคิดว่าทำแล้ว เสร็จแล้ว หมดแล้ว ตอนนี้ไม่ต้องทำ
อะไร เพราะว่าทำมาหมดแล้ว

ขณะนี้ก็ยังเห็นอยู่ ยังต้องศึกษาเพื่อที่จะรู้สภาพธรรมที่ปรากฏทางตาตาม
ความเป็นจริง ถ้าตราบไถยังคงเห็นเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ก็หมายความว่า
ว่า สติไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ขณะที่เห็นสิ่งที่
ปรากฏทางตา ไม่ใช่ขณะเดียวกันกับที่รู้ว่าสิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นอะไร

ถ. พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทว่า ให้มีสัมปชัญญะในอิริยาบถนั่ง นอน ยืน เดิน จนกระทั่งหลับ ก็ให้มีความรู้สึกตัว หลับที่มีความรู้สึกตัวเป็นแบบไหนครับ

ส. คือ ก่อนหลับสติเกิดรู้สภาพธรรมในขณะนั้น และก็หลับ ตลอดเวลานั้น ถ้าวิถิจิตทางมโนทวารไม่เกิด ก็ไม่ฝัน แต่ว่าตามความเป็นจริงนอกจากพระอรหันต์แล้ว บุคคลทั้งหลายย่อมฝัน และเวลาที่ตื่นขึ้นสติเกิดทันที ในขณะนั้นรู้ว่าตื่น นั่นคือการรู้สึกตัวในขณะตื่น รู้ว่าขณะที่ฝันเป็นเพียงความคิด และขณะที่ตื่นไม่ใช่ขณะที่ฝัน

ถ. หมายความว่า ก่อนหลับมีสติ

ส. ทันทีที่จะหลับนั้นแหละ รู้

ถ. ระหว่างที่หลับนั้นมีสติด้วยหรือเปล่า

ส. เวลาที่หลับ ส่วนมากจะมีการฝันซึ่งบังคับบัญชาไม่ได้เลย จะฝันเรื่องอะไรก็ไม่ทราบ แล้วแต่อารมณ์ที่เป็นปัจจัยที่จะให้เกิดความฝันนั้น แต่ว่าบางครั้งฝันว่าเจริญสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม เป็นเพราะว่ามีปัจจัยที่จะให้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมเพียงนิดเดียว และอุทกัจจะ ความฟุ้งซ่านของจิต ก็เป็นเหตุให้เกิดความฝันเกิดขึ้นติดต่อกัน ทำให้ลักษณะนั้นไม่เป็นการรู้สึกตัวเหมือนขณะที่ตื่น และระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

ถ. ขณะที่ภวังคจิตเกิด ขณะที่หลับ ที่จิตเป็นภวังค์นั้น มีสัมปชัญญะด้วยหรือเปล่า

ส. ไม่มี ไม่ใช่คำว่า สัมปชัญญะ แม้ว่าจะมีสติเกิดกับมหาวิบากจิตที่เกิดต่อจากปฏิสนธิจิต เพราะว่าการเกิดในมนุษย์เป็นผลของกุศล เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นมนุษย์ที่ไม่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด ย่อมเป็นผู้ที่ปฏิสนธิด้วยมหาวิบากจิต ต้องแยกกัน กุศลเป็นเหตุ วิบากเป็นผล กุศลเป็นจิตและเจตสิกซึ่งดีงามเป็นเหตุให้กระทำความกรรมที่ดีดับไปแล้ว แต่ว่าในชาติหนึ่งจะมีจิตเจตสิกที่เป็นกุศลเกิดกระทำความกรรมมาน้อยเท่าไร เมื่อจิตเจตสิกซึ่งเป็นกุศลที่กระทำความกรรมดับไปแล้วก็จริง แต่ก็เป็นปัจจัยสะสมอยู่ในจิตดวงต่อไป ทำให้เกิดวิบากจิตซึ่งเป็นผลของกุศล ได้แก่ กุศลวิบาก

www.dhammadhome.com

ถ. เมื่อเกิดนึกขึ้น ภาวังคจิตก็ดับใช่ไหม

ส. เวลาที่มีการเห็น อารมณ์ใหม่ของโลกใหม่ ของชาติใหม่ ของภพใหม่ ในขณะนั้นไม่ใช่ภาวังคจิต ขณะที่กำลังได้ยินเดี๋ยวนี้ เป็นเสียงของชาติใหม่ ของโลกใหม่ ของภพใหม่ ขณะนั้นไม่ใช่ภาวังคจิต การเห็น การได้ยินชาตินี้ทั้งหมดเป็นของใหม่สำหรับในชาตินี้ ไม่เหมือนกับอารมณ์ของภาวังคจิตเลย

ถ. ภาวังคจิตก็ไม่มี

ส. ภาวังคจิตไม่รู้อารมณ์ใหม่ของชาตินี้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเลย

ถ. ไม่มีในตัวบุคคล

ส. ภาวังคจิตเกิดต่อจากปฏิสนธิจิต เกิดขึ้นเพราะกรรมที่ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น เพราะกรรมไม่ได้ทำให้เฉพาะปฏิสนธิจิตเกิดเท่านั้น แต่กรรมยังทำให้ภาวังคจิตเกิดเมื่อปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นและดับไปแล้ว และกรรมก็ยังทำให้จิตเกิดเป็นดวงสุดท้ายของภพนี้ชาตินี้ ซึ่งเป็นกรรมเดียวกันกับที่ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น

ถ. เมื่อภาวังคจิตเกิดขึ้น และจิตที่นึกคิด

ส. ไม่ใช่ภาวังค จิตใดที่คิด ขณะนั้นรู้อารมณ์ของชาตินี้

ถ. ระหว่างที่นึกคิด ภาวังคจิตก็ไม่มีใช่ไหม

ส. ไม่มี จิตเกิดขึ้นขณะเดียว ขณะใดที่ปฏิสนธิจิตเกิด ขณะนั้นไม่มีภาวังค ไม่มีจักขุวิญญาณ ไม่มีจิตอื่นเลย

ถ. จิตนึกคิด

ส. จิตนึกคิดก็เป็นจิตที่เกิดทางมโนทวาร เป็นมโนทวารวิถิจิต

ถ. ๒ อย่างนี้อยู่ด้วยกันไม่ได้ ต้องดับไปเสียก่อน

ส. ไม่มีอะไรอยู่ด้วยกันเลย จิตเกิดขึ้นทีละขณะ ขณะเดียว ดวงเดียวเท่านั้น มโนทวารวิถิจิตไม่ใช่ภาวังคจิต

คำว่า วิถิจิต หมายความว่าถึงจิตที่รู้อารมณ์ใหม่ของชาติใหม่ทั้งหมด ทางตาเป็นจักขุวิญญาณวิถิจิต ถ้ารู้เสียงทางหู ไม่ว่าจะเป็นจิตที่ดวงก็ดวงก็ตามที่รู้เสียงทางหู เป็น

โสตทวารวิถิจิตทั้งหมด ขณะใดที่มีการได้กลิ่น จะเป็นจิตที่ดวงก็ตามที่รู้กลิ่นนั้น จิตทุกดวงนั้นเป็นมานทวารวิถิจิต

คำว่า วิถิจิต หมายความว่าถึงจิตที่รู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น ภาวัก์พ้นจากการรู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ภาวัก์คิดไม่ได้ ขณะใดที่คิด เป็นการรู้อารมณ์ทางมโนทวาร

ข้อความต่อไป ใน **มหาอัสสปรสูตร**

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรทำให้ยิ่งขึ้นไปเป็นอย่างไร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ถ้ำ ชอกเขา ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง เธอกลับจากบิณฑบาต ในการภายหลังภัตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอละความ พงเฝ้าในโลกแล้ว มีใจปราศจากความพงเฝ้าอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความ พงเฝ้าได้ ละความประทุษร้ายคือพยาบาทแล้ว ไม่คิดพยาบาท มีความกรุณาหวัง ประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความประทุษร้ายคือพยาบาท ได้ ละถิ่นมิตะได้แล้ว เป็นผู้ปราศจากถิ่นมิตะ มีความสำคัญหมายอยู่ที่แสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถิ่นมิตะได้ ละอุทธัจจกุกกุกจะได้อแล้ว เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบ ณ ภายในอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจกุกกุกจะได้อ ละวิจิกิจฉาได้อแล้ว เป็นผู้ข้ามวิจิกิจฉา ไม่มีความกลางแคลงในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉาได้อ

ข้อความตอนนี้ หมายถึงการละด้วยการอบรมเจริญความสงบที่เป็นสมถภาวนา เพราะฉะนั้น ข้อความต่อไปนี้เป็นกรณีที่ภิกษุนั้นบรรลุปฐมฌาน ทุตติยฌาน จตุตถฌาน จนกระทั่งถึงการที่สามารถระลึกชาติต่าง ๆ ได้ และรู้จุดและอุปัติของสัตว์ทั้งหลาย และในที่สุดก็ถึงอัสวักขญาณ คือ การดับอาสวกิเลสหมดเป็นสมุจเฉท นั่นคือผลของการเสพเสนาสนะสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ

ป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้ง ลอมฟาง ซึ่งถ้ามีข้อความอย่างนี้ตอนใดในพระไตรปิฎก อ่านไป โดยตลอดก็จะพบถึงการบรรลุฉานจิตทั้งหมด จนกระทั่งถึงอัสวักขยญาณ

สำหรับอัสวักขยญาณนั้น เป็นการบรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์

ถ. คำว่า สติระลึกรู้ของจริงที่ปรากฏ ก็ปรากฏอยู่ ของจริงก็มีอยู่แล้ว เรียนถามว่า จริงมีหนึ่ง คือ มีจริงที่เที่ยงกับจริงที่ไม่เที่ยง จะใช้อย่างนี้ได้ไหม

ส. การอบรมเจริญสติปัฏฐาน คือ การระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลัง ปรากฏตามความเป็นจริงว่า สภาพที่ปรากฏที่ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนนั้นเป็นอย่างไร เพราะเคยยึดถือว่า เป็นตัวตนที่กำลังเห็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือว่าบุคคลต่าง ๆ และตามความเป็นจริง เวลาฟังเรื่องของการเห็น ฟังเรื่องของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏ ก็คือ ขณะนี้ ที่กำลังเห็นนั่นเอง

เพราะฉะนั้น สติ คือ ขณะทีรู้สึกตัวและศึกษาว่า ขณะเห็นนี้ก็เป็นแต่เพียง สภาพรู้ อารมณ์ หรือธาตุรู้ชนิดหนึ่ง เพราะคำว่านามธรรมรูปธรรมก็เคยได้ยินได้ฟัง กันบ่อยมากทีเดียว แต่ว่านามธรรมไม่ใช่ชื่อ หรือว่านามธรรมไม่ใช่เรื่องของธรรม แต่ เป็นสภาพที่กำลังมีจริง ที่กำลังรู้ เป็นสภาพรู้ เป็นอารมณ์รู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ที่จะรู้ว่านามธรรมมีอะไรบ้าง ก็คือ ขณะนี้กำลังเห็นไหม ถ้ากำลังเห็น ขณะนั้นก็จะเป็นลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงซึ่งเป็นสภาพรู้ เป็นอารมณ์รู้ เป็นธาตุรู้

และไม่ใช่มิแต่เห็น ได้ยินก็มี ขณะที่ได้ยินนั้นเป็นอย่างไรที่ไม่ใช่ตัวตน เป็น นามธรรมที่ได้ยิน ก็คือ ในขณะนั้นระลึกว่า ขณะที่ได้ยินนั้นเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอารมณ์รู้อย่างหนึ่ง เพราะสภาพรู้หรือนามธรรมเกิดขึ้นตลอดเวลาไม่ขาดเลย และมี ลักษณะต่าง ๆ คือ รู้อารมณ์ต่าง ๆ เช่น นามธรรมทางตากก็เห็นเท่านั้น นามธรรมทาง หูก็ได้ยินเท่านั้น ไม่ใช่ขณะที่คิดนึกถึงความหมายของสิ่งที่กำลังได้ยิน

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมตามความเป็นจริง มีลักษณะจริง ๆ ให้ศึกษา ให้ เข้าใจเพิ่มขึ้น แม้แต่เพียงความหมายหรืออรรถของคำว่า นามธรรม ก็จะต้องรู้ว่ ามหาความถึงสภาพรู้ อารมณ์ ธาตุรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่กำลังรู้ ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือ ทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ มีสภาพนามธรรมที่กำลังรู้

แต่ยังไม่ชินกับการที่จะศึกษาโดยน้อมไปรู้ในขณะที่กำลังเห็นจริง ๆ ขณะที่กำลังได้ยินจริง ๆ ขณะที่กำลังจำได้จริง ๆ ขณะที่กำลังคิดนึกจริง ๆ ในขณะนี้นั่นเอง

๗๘๓

ส. อย่าเพิ่งคิดว่า ท่านเข้าใจอรรถของนามธรรมจริง ๆ เพราะนั่นเป็นแต่เพียงเรื่องราว นามธรรมคืออะไร แต่ที่จะเพิ่มความเข้าใจ ความรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมยิ่งขึ้น จะต้องมีการระลึกศึกษา รู้ลักษณะของสภาพรู้ ธาตุรู้ ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ กำลังได้ยินเดี๋ยวนี้ กำลังคิดนึกเดี๋ยวนี้ กำลังจำได้เดี๋ยวนี้ กำลังรู้สึกเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ เดี่ยวนี้

เพราะฉะนั้น การที่ปัญญาจะเกิดขึ้นจนกระทั่งรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมจริง ๆ โดยประจักษ์ลักษณะของนามธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงได้ จะต้องเกิดจากการระลึกได้ และศึกษา รู้ลักษณะของนามธรรมโดยไม่เลือก โดยไม่เจาะจง เพราะถ้าเจาะจงที่จะรู้เพียงนามธรรมเดียว ก็จะทำให้เกิดความสงสัยในนามธรรมอื่นได้ ซึ่งสภาพของนามธรรมไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ก็มีลักษณะที่สาธารณะเหมือนกันหมด คือ เป็นเพียงสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เช่น ขณะที่กำลังเห็น เป็นสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา กำลังได้ยินก็เป็นสภาพรู้ แต่ว่ารู้เสียงที่ปรากฏทางหู กำลังได้กลิ่น นามธรรมก็เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ที่กำลังรู้กลิ่นที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ที่จะให้ปัญญาเข้าถึงลักษณะที่แท้จริงของนามธรรมซึ่งเป็นธาตุรู้ จึงต้องระลึก รู้ลักษณะของนามธรรมทั้งหลายที่เกิดปรากฏเพราะเหตุปัจจัยตามปกติตามความเป็นจริง จนกระทั่งประจักษ์แจ้งในลักษณะของนามธรรมเมื่อไร เมื่อนั้นก็จะหมดความสงสัยในอาการรู้ ในธาตุรู้ ในสภาพรู้ ซึ่งไม่ว่าจะรู้ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ก็เป็นแต่เพียงสภาพรู้เท่านั้น ยังไม่ต้องไปคิดเรื่องเกิดดับ หรืออะไรทั้งหมด

ถ. คือ รู้ทางตาก็เพียงว่ารู้ รู้ทางหูก็เพียงว่ารู้ รู้ทางจมูก รู้กลิ่นก็เพียงว่ารู้ แสดงว่ารู้นี้มีอยู่หนึ่งเดียวใช่ไหม

ส. เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นสภาพรู้ เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแต่ละขณะและกดับไป แต่เมื่อยังไม่ประจักษ์การเกิดดับ เพราะยังไม่รู้ว่า เป็นนามธรรมอย่างไรในขณะที่กำลังเห็น เป็นนามธรรมอย่างไรในขณะที่กำลังได้ยิน ในขั้นต้นจะต้องระลึกศึกษา รู้ในอรรถ รู้ในลักษณะในสภาพของธาตุรู้ อากาธรู้จริง ๆ ไม่ใช่เพียงเข้าใจเฉย ๆ แต่ต้องสามารถรู้ได้ว่า ลักษณะของสภาพรู้หรือธาตุรู้ทางตาไม่ใช่สี่สัณวณณะที่ปรากฏให้เห็น สิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นสภาพธรรมที่มีจริงอย่างหนึ่งปรากฏได้เพราะว่ามีสภาพที่กำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา สิ่งที่ปรากฏทางตาจึงปรากฏ

ถ. คำว่ารู้นี้มีหนึ่งเดียวใช่ไหม รู้ทางตาก็เพียงเฉพาะรู้

ส. ขณะหนึ่ง เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง แต่ว่าเป็นธาตุรู้ สภาพรู้ อากาธรู้ นั่นเอง ที่ใช้คำว่า นามธรรม

ถ. ที่รู้เป็นนามธรรม สิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรม ถ้าเช่นนั้นก็มี ๒ ใช่ไหม มีรูปกับนาม แต่คำว่ารู้นี้มีอยู่หนึ่งเดียวใช่ไหม

ส. เราไม่จำเป็นจะต้องใช้คำว่าหนึ่งเดียว เพียงแต่ว่าเป็นสภาพธรรมที่เป็นสภาพรู้ และก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย มีลักษณะต่าง ๆ กันไป

ถ. การที่จะรู้นี้ จะรู้ไปถึงรูปธรรมด้วยหรือเปล่า

ส. การที่จะละความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน ปัญญาจะต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

ถ. เวลานี้ก็มีอยู่แล้ว ปรากฏตามความเป็นจริง

ส. ปรากฏอยู่ แต่ยังไม่รู้ตามความเป็นจริง ถ้ารู้ตามความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่ต้องอบรม ไม่ต้องเจริญอะไร เพราะว่ารู้อยู่แล้ว แต่ที่เห็นเป็นสัตว์ บุคคลต่าง ๆ ในขณะนี้ แสดงว่ายังไม่ได้อบรมปัญญาที่จะรู้ว่า ขณะเห็นเป็นเพียงรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา สติเกิดขึ้นระลึกบ้างไหม ถ้าสติไม่ได้เกิดขึ้น ไม่ได้ศึกษาจริง ๆ ไม่ได้น้อมไปรู้จริง ๆ ว่า ที่เคยเข้าใจว่ากำลังอยู่ในห้องนี้กับคนหลายคนมากหน้าหลายตา ก็เป็นเพียงสภาพที่ปรากฏทางตาเท่านั้นเอง

ที่เคยเห็นเป็นคนหนึ่งคนใด เวลาที่สติเกิด ปัญญาเจริญขึ้น จะต้องรู้ความต่างกันว่า ขณะที่กำลังเห็นนั้น เห็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ หลังจากนั้นแล้วเป็นเพียงความจำที่รู้ว่าสิ่งที่ปรากฏเป็นอะไร เพราะฉะนั้น ในขณะที่จำได้ว่าสิ่งที่ปรากฏเป็นอะไร ในขณะที่นั้นไม่ใช่ขณะที่เห็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา

ความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ความเป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะหมดสิ้นไปได้ ก็ในขณะที่ปัญญาเกิดขึ้น รู้ความต่างกันของขณะที่เห็นสิ่งที่ปรากฏกับขณะที่จำรู้ว่าสิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นอะไร เมื่อรู้ว่าเป็นนามธรรมที่ต่างกัน ก็จะไม่ยึดถือในความจำในความคิดซึ่งเกิดหลังจากเห็น รู้ว่า ที่เข้าใจว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ นั้น เพราะความจำในสิ่งที่เห็นทำให้ตรึงนึกไปว่าเป็นบุคคลนั้นหรือเป็นวัตถุสิ่งนี้

เพราะฉะนั้น ความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนจะหมดสิ้นไปได้ เมื่อรู้ความต่างกันของขณะที่เห็น กับขณะที่จำได้ว่าสิ่งที่เห็นนั้นเป็นอะไร

เช่นเดียวกับทางหู ขณะที่ได้ยินกับขณะที่รู้ความหมายของเสียงที่ได้ยิน ก่อนเจริญสติดูเหมือนว่าไม่มีทางจะแยกออกจากกันได้เลย เพราะทันทีที่ได้ยินก็เข้าใจความหมายของเสียงที่ได้ยิน แต่เวลาที่อบรมเจริญสติแล้ว ที่จะไม่มีความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ก็เพราะรู้ว่า ขณะที่ได้ยิน ขณะนั้นได้ยินแต่เสียง ไม่ใช่ขณะที่กำลังนึกถึงคำเป็นเรื่องต่าง ๆ ตามเสียงที่ได้ยิน

ก่อนเจริญสติดูเหมือนว่าจะแยกออกจากกันไม่ได้เลย ได้ยินกับเข้าใจความหมายของเสียงที่ได้ยิน แต่เวลาที่เจริญสติแล้ว ความเป็นสัตว์ ความเป็นบุคคล จะค่อย ๆ ลดน้อยลง เพราะปัญญาเพิ่มขึ้นรู้ว่า ในขณะที่ได้ยินเสียงไม่ใช่ในขณะที่รู้หรือเข้าใจความหมาย เพราะฉะนั้น ขณะที่รู้หรือเข้าใจความหมายนั้นก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย คือ เสียงต่าง ๆ ที่ได้ยิน แล้วแต่ว่าจะได้ยินเสียงสูง เสียงต่ำอย่างไร ก็เป็นปัจจัยให้เกิดการคิดนึกตามเสียงที่ได้ยินนั้น และกีดกันไป แม้แต่การคิดการนึกนั้น

เพราะฉะนั้น แต่ละคนอยู่ในโลกของความคิด ที่จะว่าเป็นโลก เป็นคนนี่ เป็นคนนั้น เป็นเรื่องนี้ เป็นเรื่องนั้น ก็เพราะว่ามีจิตที่คิดอย่างนั้นเกิดขึ้น ถ้าจิตคิดนึกไม่เกิด ในวันหนึ่ง ๆ จะมีแต่เพียงการเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา การได้ยินเสียงที่ปรากฏทาง

หู การได้กลิ่นที่ปรากฏทางจมูก การลิ้มรสที่ปรากฏทางลิ้น การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสทางกาย และก็ไม่มีโลกอะไรเลย ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตนใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ว่าความจำในสิ่งที่เห็นมี ความจำในเสียงที่ได้ยินมี ทำให้เมื่อเห็นแล้วก็คิดทันที เมื่อได้ยินแล้วก็คิดทันที เพราะฉะนั้น ในขณะที่ยังไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน ก็อยู่ในโลกของความคิดของบัญญัติ การสมมติสิ่งที่ได้เห็นได้ยินนั้น เป็นตัวตน เป็นวัตถุ เป็นสิ่งต่าง ๆ

เห็นสิ่งเดียวกัน แล้วแต่ความคิดจะเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล จะเกิดโลภะ โทสะ โมหะ หรือว่าจะเกิดเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา หรือปัญญา

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมทั้งหลายจะปรากฏตามความเป็นจริงได้ ต้องปรากฏแก่ผู้ที่อบรมเจริญสติและปัญญา ความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล จึงจะค่อย ๆ ลดน้อยลงจากสภาพธรรมที่ปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวันนี้เอง

ถ. ถ้าอย่างนั้น คำว่ารู้ ก็มีอยู่เพียงแค่ว่า รู้ และก็ได้บัญญัตินามด ใช้ไหม

ส. ในขณะที่กำลังระลึกถึง มีความจำเกิดร่วมด้วย เพราะสัญญาเจตสิกเกิดทุกขณะจิต แต่จำถูก ไม่ใช่จำผิด เริ่มเข้าใจว่า ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน สัญญาในขณะนั้นเริ่มเป็นอนัตตสัญญา

ถ. หมายความว่า มีแค่รู้อย่างเดียวเท่านั้น คือ รู้อยู่ในรู้นั้นเอง ใช่ไหม

ส. รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏเพิ่มขึ้น ๆ

ถ. ผู้ที่เจริญสติ เจริญปัญญา จะต้องพิจารณาในรูปด้วยหรือเปล่า

ส. การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นการเรียนรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง เมื่อมีรูปปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง และไม่รู้ว่าเป็นเพียงรูปที่ปรากฏ เช่น ขณะที่กำลังเห็นลิ้มความจริงว่า เป็นแต่เพียงรูปที่ปรากฏทางตา ในขณะที่รูปรูปที่ปรากฏทางตาไม่ได้ปรากฏตามความเป็นจริงเลย แต่ปรากฏเป็นตัวตน เป็นบุคคล เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ เพราะฉะนั้น จึงต้องอบรมเจริญสติที่จะโน้มไปเห็นตามความเป็นจริงว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ ถอดถอนความเป็นบุคคลหนึ่งบุคคลใดและวัตถุสิ่งต่าง ๆ ออกจากขณะที่กำลังเห็น นั่นคือการศึกษารู้อลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง

ถ. ระหว่างที่สติระลึก รู้ คำว่า อตฺตา ตัวตน ก็ไม่มี เพราะว่าจิตรู้้อย่างเดียว

ส. ยังไม่หมดทันที เพียงแต่เริ่มรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จนกว่าปัญญาจะเพิ่มขึ้น รู้ชัดขึ้น จนกว่าจะประจักษ์แจ้ง ต้องมีขณะที่ปัญญาสมบูรณ์ถึงขั้นที่ประจักษ์แจ้งลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นด้วย มิฉะนั้นก็เป็นการนึกคิดเข้าใจว่า สิ่งที่กำลังปรากฏนี้เป็นแต่เพียงรูปธรรม หรือว่าขณะที่กำลังเห็นเป็นแต่เพียงสภาพรู้ เป็นแต่เพียงธาตุรู้ แต่ว่าลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมยังไม่ได้ปรากฏให้ประจักษ์ชัดจริง ๆ เพราะว่าจะต้องอบรมจนกว่าปัญญาจะเพิ่มขึ้น

ถ. เมื่อปัญญาเพิ่มขึ้น รู้จริง เห็นจริง ก็มีแต่เพียงสภาพที่รู้เท่านั้น อย่างอื่นไม่มี

ส. มีนามธรรมและรูปธรรมปรากฏตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นนามรูป-ปริจเฉทญาณ ขณะนั้นจะมีแต่นามธรรมปรากฏอย่างเดียวไม่ได้ จะมีรูปธรรมปรากฏอย่างเดียวไม่ได้

ถ. ก็เห็นทั้งรูป เห็นทั้งนาม นามรูปปริจเฉทญาณ

ส. ศึกษาจนกว่าปัญญาจะรู้ชัดถึงขั้นที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่มีในขณะนี้ ขณะนี้มีนามธรรมทั้งเห็น ทั้งได้ยิน ทั้งคิดนึก ทั้งรู้สึก แต่ว่ายังไม่ได้ประจักษ์ลักษณะของแต่ละนามธรรม เพียงนามธรรมเดียว ที่ละนามธรรมชัดเจนตามความเป็นจริง

มีรูปที่ปรากฏทางตา มีเสียงที่ปรากฏทางหู มีเย็น ร้อน อ่อน แข็งที่ปรากฏทางกาย แต่ว่าลักษณะของสภาพธรรมของรูปธรรมและนามธรรมเหล่านี้ ยังไม่ได้เกิดขึ้นประจักษ์แจ้งที่ละลักษณะขาดจากกันตามความเป็นจริงที่จะไม่รวมกันเป็นเรา หรือเป็นสัตว์ เป็นบุคคล

ถ. ขณะที่ระลึกถึง สิ่งนั้นยังปรากฏอยู่ใช่ไหม

ส. กำลังศึกษา แต่ยังไม่ประจักษ์การขาดตอนของลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิด ของรูปธรรมแต่ละลักษณะ ขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริง เวลาที่เป็น

การประจักษ์แจ้งลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะประจักษ์เพียงทีละลักษณะอย่างรวดเร็ว เหมือนความรวดเร็วของทางตา ทางหู ทางกาย และทางใจในขณะนี้ที่กำลังเกิดดับสืบทอดกันตามความเป็นจริง

ถ. อย่างนั้นผู้ที่เจริญสติต้องอาศัยรู้จากรูป เข้าใจในรูป

ส. ในชีวิตประจำวันมีสภาพธรรมที่เป็นรูปปรากฏ ปัญญาจะต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง เสียงที่กำลังได้ยินก็เป็นรูป เย็น ร้อน อ่อน แข็งที่ปรากฏในขณะที่กระทบก็เป็นรูป สิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นรูป มีรูปที่ปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งปัญญาจะต้องรู้ตามความเป็นจริง

ถ. ถ้าปัญญารู้ตามความเป็นจริงอย่างนั้นแล้ว ถ้าหากไม่ไปรู้สิ่งอื่น สิ่งแวดล้อมอื่น จะละลายอัตตาตัวตนได้ไหม

ส. จะมีอะไรที่เป็นสิ่งแวดล้อมต่างหากไปจากนามธรรมและรูปธรรม

ถ. ก็รูปธรรม สิ่งที่ปรากฏ ที่ท่านอาจารย์บอกแล้ว

ส. เพราะฉะนั้น จะมีอะไรที่เป็นสิ่งแวดล้อมต่างออกไปจากนามธรรมและรูปธรรม ในเมื่อมีแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

ถ. เช่น มหาภูตรูปนี้ ต้องอาศัยไหม

ส. ปรากฏทางกายไหม รูปกำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางกาย

ถ. ความเข้าใจของดิฉัน รูปธรรมนี้ไม่มีสิ่งอะไรที่จะดีขึ้นมาได้เลย เพราะฉะนั้น จะละลายได้อย่างไร ถ้าหากไม่เห็นจริง

ส. นันคิด แต่เวลานี้ทางตาดีไหม รูปที่ปรากฏ

ถ. ปรากฏทางตามี

ส. ดีไหม

ถ. ก็เฉย ๆ

ส. เฉย ๆ แต่ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏก็ไม่ได้

ถ. ก็รู้อย่างเดียว

ส. รู้อะไร

ถ. สติระลึกรู้ ที่นั่งก็มี

ส. รู้อะไร

ถ. รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา คือ สี ถ้าสติระลึกรู้ที่นั่ง ก็เห็นได้ว่า มีเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ถ้าสติระลึกรู้ทางหู ก็คือเสียงปรากฏ

ส. นามธรรมและรูปธรรมไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน ต้องศึกษารู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง

ในคราวก่อนได้กล่าวถึงพระสังฆรัตนะ ซึ่งการที่บุคคลใดจะมีศรัทธาประพัตติปฏิบัติธรรมในเพศของบรรพชิต เป็นสิ่งที่ไม่ง่ายเลย ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ทรงสอนให้ผู้นั้นถึงความเป็นพระภิกษุอย่างแท้จริง เพราะการอบรมเจริญสติปัญญาจนสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ทั้งเพศฆราวาสและบรรพชิต แต่ว่าบุคคลใดที่มีศรัทธาถึงกับจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุเพื่อที่จะประพัตติปฏิบัติธรรมในเพศบรรพชิต ก็ต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อพระธรรมวินัยจริง ๆ ในการที่จะขัดเกลากิเลส ที่จะให้สามารถรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

ถ้าจิตใจยังเป็นฆราวาส และบวชเป็นพระภิกษุโดยหวังที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่สภาพของจิตไม่ถึงความเป็นพระภิกษุ เป็นแต่เพียงจิตระดับของฆราวาสเท่านั้น และผู้นั้นไม่อบรมเจริญปฏิบัติธรรมตามพระธรรมวินัยตามเพศของบรรพชิตจริง ๆ ผู้นั้นก็ไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะการรู้แจ้งอริยสัจธรรม ต้องรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงในชีวิตจริงของแต่ละบุคคล ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงโอวาทอย่างมากที่จะให้ผู้ที่มีศรัทธาที่จะบวชเป็นพระภิกษุ ได้มีจิตใจที่เป็นพระภิกษุจริง ๆ

และเพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังเห็นคุณของพระสงฆ์หรือสังฆรัตนะ ที่ท่านมีศรัทธาที่จะประพัตติปฏิบัติธรรมรู้แจ้งอริยสัจธรรมในเพศของบรรพชิต ซึ่งยากกว่าการที่จะเป็นเพศฆราวาส ขอกล่าวถึงข้อความใน **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬาสสปรสูตร ข้อ ๔๗๙** ซึ่งมีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่อัสสปรนิคมของหมู่อังคราชกุมาร เขต
อังคชนบท ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ประชุมชนย่อมรู้จักพวกเธอว่า สมณะ ๆ ก็แหละพวกเธอ เมื่อเขาถามว่า
ท่านทั้งหลายเป็นอะไร ก็ปฏิญาณว่า พวกเราเป็นสมณะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกเธอนั้นมีชื่ออย่างนี้ มีปฏิญาณอย่างนี้ จึงควร
ศึกษาอยู่ว่า ข้อปฏิบัติที่ดียิ่งของสมณะอันใดมีอยู่ เราทั้งหลายจะปฏิบัติข้อปฏิบัติอัน
นั้น เมื่อพวกเราปฏิบัติอยู่อย่างนี้ ชื่อและปฏิญาณนี้ของพวกเราก็จักเป็นความจริงแท้
ใช้แต่เท่านั้น พวกเราบริโภคจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร
ของทายกเหล่าใด ปัจจัยทั้งหลายนั้น ของทายกเหล่านั้น ก็จักมีผลมาก มีอานิสงส์
มากในเพราะพวกเรา อีกอย่างหนึ่งเล่า บรรพชานี้ของพวกเราก็จักไม่เป็นหมัน จักมี
ผล มีความเจริญ

เพียงเท่านี้ท่านผู้ฟังก็จะเห็นว่า ผู้ที่เป็นสมณะที่แท้จริงจะต้องประกอบด้วย
คุณธรรม คือ จักปฏิบัติให้สมชื่อสมณะ ซึ่งเป็นเหตุให้ไทยธรรมของทายกจักมีผลมาก
เป็นการเกื้อกูลอนุเคราะห์กับทายกผู้ให้ไทยธรรมด้วย ถ้าได้ประพฤติอย่างนี้แล้ว
บรรพชาจักมีผล จักไม่เป็นหมัน คือ สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติจนกระทั่งรู้แจ้ง
อริยสัจธรรมได้

๗๘๔

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุจึงเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติอันดียิ่ง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมีอภิชฌา (โลภะ) มาก ยังละอภิชฌาไม่ได้ มีจิตพยาบาท ยังละพยาบาทไม่ได้ เป็นผู้มักโกรธ ยังละความมักโกรธไม่ได้ มีความผูกโกรธ ยังละความผูกโกรธไม่ได้ มีความลบหลู่ ยังละความลบหลู่ไม่ได้ มีความแข่งดี ยังละความแข่งดีไม่ได้ มีความริษยา ยังละความริษยาไม่ได้ มีความตระหนี่ ยังละความตระหนี่ไม่ได้ มีความโอ้อวด ยังละความโอ้อวดไม่ได้ มีมายา ยังละมายาไม่ได้ มีความปรารถนาลามก ยังละความปรารถนาลามกไม่ได้ มีความเห็นผิด ยังละความเห็นผิดไม่ได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะยังละไม่ได้ซึ่งกิเลสเป็นมลทิน เป็นโทษ เป็นดั่งว่า น้ำฝนของสมณะ อันเป็นเหตุให้เกิดในอบาย มีวิบากอันตนพึงเสวยในทุกคติเหล่านี้แล เราจึงไม่กล่าวว่า ภิกษุนั้นเป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติอันดียิ่งของสมณะ.

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อาวุธที่คมตชะ มีคมสองข้าง ทั้งซุบและลับดีแล้ว สอดไว้ในฝักและฟันไว้ แม้ฉันใด เรากล่าวบรรพชาของภิกษุนี้มีอุปมาฉันนั้น

ท่านผู้ฟังเห็นความต่างกันของเพศฆราวาสกับบรรพชิตใหม่ คือ ฆราวาสก็ยังเป็นผู้ที่มีอภิชฌา ความโลภ มีพยาบาท เป็นผู้มักโกรธ หรือว่าบางท่านจะลบหลู่ แข่งดี ริษยา มีความตระหนี่ มีความโอ้อวด มีมายา นั้นเป็นชีวิตของฆราวาส ซึ่งถ้าท่านผู้ใดพากเพียรที่จะขัดเกลากิเลส ก็จะต้องอบรมปัญญาที่จะละกิเลสด้วยการรู้แจ้ง อริยสัจธรรม แต่ว่าสำหรับพระภิกษุ ถึงแม้ว่ายังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็จะต้องรู้ความต่างกันของจิตของพระภิกษุกับจิตของฆราวาสว่า สำหรับพระภิกษุไม่เชื่อว่าเป็นผู้ที่

ปฏิบัติข้อปฏิบัติอันดียิ่ง ถ้าภิกษุรูปใดมีอภิขมาคือโลภะมาก และก็ยังละอภิขมาไม่ได้ หรือว่ายังไม่ได้เพียรที่จะละอภิขมา

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ครองผ้าสังฆาฏิ เราหากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงครองผ้าสังฆาฏิไม่ บุคคลถือเพศเปลือยกาย เราก็หากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงเปลือยกายไม่ บุคคลที่หมักหมมด้วยธุลี เราก็หากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงเป็นคนหมักหมมด้วยธุลีไม่ บุคคลลงอาบน้ำ (วันละสามครั้ง) เราก็หากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงลงอาบน้ำไม่ บุคคลอยู่โคนไม้เป็นวัตร เราก็หากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงอยู่โคนไม้เป็นวัตรไม่ บุคคลอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร เราก็หากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงเป็นผู้อยู่ในที่แจ้งเป็นวัตรไม่ บุคคลอบกายเป็นวัตร เราก็หากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงอบกายไม่ บุคคลกินภัตโดยวาระ เราก็หากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงกินภัตโดยวาระไม่ บุคคลที่ท่องเที่ยวมนต์ เราก็หากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงท่องมนต์ไม่ บุคคลที่มุ่นผม เราก็หากล่าวว่าเป็นสมณะ ด้วยอาการเพียงมุ่นผมไม่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หากว่าเมื่อบุคคลครองผ้าสังฆาฏิแล้ว มีอภิขมามากก็ละอภิขมาได้ มีจิตพยาบาทก็ละพยาบาทได้ มีความมักโกรธก็ละความมักโกรธได้ มีความผูกโกรธก็ละความผูกโกรธได้ มีความลบหลู่ก็ละความลบหลู่ได้ มีความแข่งดีก็ละความแข่งดีได้ มีความริษยาก็ละความริษยาได้ มีความตระหนี่ก็ละความตระหนี่ได้ มีความโอ้อวดก็ละความโอ้อวดได้ มีมายาก็ละมายาได้ มีความปรารถนาลามกก็ละความปรารถนาลามกได้ มีความเห็นผิดก็ละความเห็นผิดได้ ด้วยอาการสักว่าครองผ้าสังฆาฏิไซ้ มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต พึงทำให้บุคคลนั้นครองผ้าสังฆาฏิตั้งแต่เกิดทีเดียว พึงเชิญชวนผู้นั้นให้ครองผ้าสังฆาฏิอย่างเดียวว่า ท่านผู้มีหน้าอันเจริญ มาเถิด ท่านจงเป็นผู้ครองผ้าสังฆาฏิ เมื่อท่านครองผ้าสังฆาฏิอยู่ มีอภิขมามาก ก็จักละอภิขมาเสียได้ ...

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของบุคคลผู้ถือเพศเปลื้องกาย บุคคลผู้หมักหมมด้วยธุลี บุคคลที่ลงอาบน้ำ ๓ ครั้ง บุคคลผู้อยู่โคนไม้ ที่แจ้ง จนกระทั่งถึงบุคคลที่มุ่นผม

ข้อความต่อไป สำหรับจิตใจของผู้ที่เป็นพระภิกษุ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติอันดียิ่ง ของสมณะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมีอภิษณามากก็ละอภิษณาเสียได้ มีจิต พยาบาทก็ละพยาบาทเสียได้ มีความมักโกรธก็ละความมักโกรธเสียได้ มีความผูก โกรธก็ละความผูกโกรธเสียได้ มีความลบหลู่ก็ละความลบหลู่เสียได้ มีความแข่งดีก็ละ ความแข่งดีเสียได้ มีความริษยาก็ละความริษยาเสียได้ มีความตระหนี่ก็ละความ ตระหนี่เสียได้ มีความโอ้อวดก็ละความโอ้อวดเสียได้ มีมายาก็ละมายาเสียได้ มี ความปรารถนาลามกก็ละความปรารถนาลามกเสียได้ มีความเห็นผิดก็ละความเห็น ผิดเสียได้

ท่านผู้ฟังพิจารณาตามหรือเปล่าถึงอกุศลธรรมทั้งหลาย เช่น ความมักโกรธ ถ้าเป็นของบุคคลอื่น ท่านก็ไม่สามารถที่จะละความมักโกรธของผู้อื่นได้ พระธรรมมี ประโยชน์ที่จะน้อมพิจารณาถึงสภาพจิตใจที่แท้จริงของท่านว่า สมควรที่จะละสิ่งที่ สะสมมาที่เป็นอกุศล เช่น ความมักโกรธ ความผูกโกรธ แต่บางท่านกลับเข้าใจว่า ดี สมควรโกรธ น่าโกรธ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วอกุศลธรรมทั้งหมดเป็นสิ่งที่ควรละ ไม่ใช่เป็น สภาพธรรมที่ควรเจริญ หรือควรสะสมให้มากขึ้น

ความลบหลู่ ความแข่งดี ความริษยา ความตระหนี่ ความโอ้อวด ดูเหมือนจะ ไม่ค่อยจะเป็นอันตราย ไม่ได้ทำอันตรายให้แก่ใครเลย แต่ความโอ้อวดดีไหม และถ้า คนที่มีมาก ๆ และไม่รู้สึกรว่าเป็นอกุศล ก็จะไม่ละความโอ้อวดเลย แม้ว่าความโอ้อวด ไม่ใช่อกุศลที่จะทำให้คนอื่นเดือดร้อน แต่แม้กระนั้นก็ยังเป็นอกุศลธรรมที่ไม่ควรที่จะ สะสม แม้เป็นเพียงความโอ้อวด

มายา คือ ความไม่จริง ซึ่งสำหรับเพศบรรพชิต พระผู้มีพระภาคทรงแสดงในเรื่องการขัดเกลาไว้มาก เพราะบางท่านไม่ใช่ผู้ที่ทรงวินัย แต่ก็ใคร่ที่จะให้ผู้อื่นสรรเสริญว่าเป็นผู้ที่ทรงวินัย นั่นก็เป็นอาการของมายา หรือว่าท่านเป็นผู้ที่ไม่ประกอบด้วยกุศลธรรมอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ใคร่ที่จะให้บุคคลอื่นเห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีลักษณะอย่างนั้น และสรรเสริญในลักษณะอย่างนั้น ซึ่งไม่ใช่ความจริง เพราะฉะนั้นก็เป็นมายา

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะละเสียได้ซึ่งกิเลสอันเป็นมลทิน เป็นโทษ เป็นดังว่าน้ำฝนของสมณะ อันเป็นเหตุให้เกิดในอบาย มีวิบากอันตนพึงเสวยในทุกข์เหล่านี้แล เราจึงกล่าวว่า ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติอันดียิ่งของสมณะ ภิกษุเหล่านั้นย่อมพิจารณาเห็นตนบริสุทธิ์ พ้นแล้วจากอกุศลธรรมอันลามกทั้งปวงนี้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นตนบริสุทธิ์ พ้นแล้วจากอกุศลธรรมอันลามกทั้งปวงนี้ ปราโมทย์ก็เกิด เมื่อเธอเกิดปราโมทย์แล้ว ปิติก็เกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปิติแล้ว นามกายก็สงบ เธอมีนามกายสงบแล้ว ก็เสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตก็ตั้งมั่น เธอมีจิตสหจรคด้วยเมตตา แผ่ไปสู่ทิศที่ ๑ อยู่ แผ่ไปสู่ทิศที่ ๒ ก็อย่างนั้น แผ่ไปสู่ทิศที่ ๓ ก็อย่างนั้น แผ่ไปสู่ทิศที่ ๔ ก็อย่างนั้น และเธอมีจิตสหจรคด้วยเมตตาอันกว้างขวางเป็นส่วนใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แผ่ไปสู่โลกหมดทุกส่วนโดยประการทั้งปวง ในที่ทั้งปวงทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ... ข้อความต่อไป เป็นจิตที่สหจรคด้วยกรุณา มุทิตา อุเบกขา

จากนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สระโบกขรณีนี้น้ำใส จืด เย็น สะอาด มีท่าอันดี นำรื่นรมย์ ถ้าบุรุษมาแต่ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ และจากที่ไหน ๆ อันความร้อนแผดเผา เปรี้ยงร้อน ลำบาก ระหาย อยากดื่มน้ำ เขามาถึงสระโบกขรณีนั่นแล้ว ก็บรรเทาความอยากดื่มน้ำ และความกระวนกระวายเพราะความร้อนเสียได้

แม้ฉันใด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากุลบุตรออกจากสกุลกษัตริย์มาบวชเป็นบรรพชิต เธอมาถึงธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา อย่างนั้น ย่อมได้ความสงบจิต ณ ภายใน ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เรากล่าวว่า เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติอันดียิ่งของสมณะ ถ้ากุลบุตรออกจากสกุลพราหมณ์ ... สกุลแพศย์ ... สกุลศูทร ... ออกจากสกุลไหน ๆ ก็ตาม มาบวชเป็นบรรพชิต เธอมาถึงธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอย่างนั้น ย่อมได้ความสงบจิต ณ ภายใน เรากล่าวว่า กุลบุตรนั้นเป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติอันดียิ่งของสมณะ

ถ้ากุลบุตรออกจากสกุลกษัตริย์มาบวชเป็นบรรพชิต เธอทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะสิ้นอาสวะ ด้วยความรู้ยิ่งโดยตนเอง เข้าถึงพร้อมแล้วอยู่ในชาตินี้ เรากล่าวว่าเป็นสมณะ เพราะสิ้นอาสวะทั้งหลาย

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องของกุลบุตรที่ออกจากสกุลพราหมณ์ สกุลแพศย์ สกุลศูทร และสกุลไหน ๆ โดนัยเดียวกัน

ข้อความตอนท้ายมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

จบ จุฬาสัสดรสูตรที่ ๑๐

นี่เป็นเรื่องของความสงบจิต ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องของกุศล คือ ขณะใดที่จิตประกอบด้วยเมตตา ขณะนั้นย่อมเกิดปราโมทย์ เพราะว่าพ้นแล้วจากอกุศลธรรมอันลามกทั้งปวง เวลาที่เกิดปราโมทย์แล้ว ปิติก็น่าเกิด เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะเห็นลักษณะของความโสมนัสว่า มีความต่างกัน เช่น ความโสมนัสเพียงเล็กน้อยไม่ถึงขั้นปราโมทย์ ต่อจากนั้นเมื่อเกิดปราโมทย์แล้ว ก็ยังมีขั้นปิติซึ่งมีกำลังแรงกว่าขั้นปราโมทย์ และขณะที่เกิดปิติในกุศล นามกายก็สงบ จิต เจตสิกสงบ ระวังจากอกุศล เธอมีนามกายสงบแล้ว ก็เสวยสุข ขณะนั้นไม่เดือดร้อนเพราะไม่

กระวนกระวายเร่าร้อนด้วยอกุศลธรรมใด ๆ เมื่อเธอมีสุข จิตก็ตั้งมั่น มีจิตสทรรคด้วยเมตตา แผ่ไปสู่ทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔

สมรวาสก็อบรมเจริญได้ ไม่ใช่ว่าเมื่อไม่เป็นบรรพชิตก็ไม่สามารถเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แต่สิ่งใดที่พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทให้เป็นข้อประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุผู้ที่จะอบรมขัดเกลาภิเลส สมรวาสย่อมสามารถที่จะพากเพียรกระทำตามได้ แม้ไม่ใช่เพศบรรพชิต

ถ. คำว่า รู้ นี้ครอบโลก ไซ้ใหม่ ทางตากิรู้ ทางหูกิรู้ ทางจมูกกิรู้ ทางลิ้นกิรู้ ทางกายกิรู้ มีแค้รู้เพียงอย่างเดียว อย่างอื่นไม่มีหรือ และที่ปรากฏนี้เป็นอะไร

ส. ที่ปรากฏทางตา เป็นรูปธรรม

ถ. ปรากฏทางตาก็เพียงแค้รู้ ปรากฏทางหูก็เพียงแค้รู้ ทางจมูกก็เพียงแค้รู้

ส. รูปมีใหม่ มีนามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่มีแต่นามธรรม

ถ. นามเป็นตัวรู้ รูปไม่รู้เรื่องนี้

ส. แต่ว่ารูปปรากฏได้ เพราะมีสภาพรู้ที่กำลังรู้รูปนั้น

ถ. ตามที่ท่านอาจารย์อธิบายอยู่ นี้สรุปคืออนัตตา ไซ้ใหม่

ส. รูปธรรมไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล สภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นอนัตตาทั้งหมด

ถ. ที่อาจารย์อธิบาย คืออนัตตาไซ้ใหม่

ส. แค้สภาพธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัวตนเท่านั้น ยังจับไม่ได้ ยังไม่ใช่ปัญญาที่รู้ชัด นั้นเป็นขั้นความเข้าใจ แต่ขั้นนี้รู้ กำลังเห็น สติระลึกหรือเปล่า

ถ. ระลึก รู้ ทำไมสติจะไม่ระลึก

ส. รู้นามธรรมหรือรูปธรรม

ถ. รู้ทั้งรูปทั้งนาม

ส. พร้อมกันไม่ได้

ถ. ทำไม ก็นามรู้ก่อน รูปก็เกิด นามต้องรู้ก่อน ไซ้ใหม่

ส. นามธรรมเป็นสภาพรู้ อาการรู้ ขณะที่กำลังเห็น สติระลึกลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรม

ถ. ถ้าพูดถึงสติระลึก รู้ว่าสิ่งที่มาปรากฏทางตา ก็เพียงแค่วะลึกรู้

ส. รู้ และศึกษาที่จะรู้ว่า สิ่งที่มาปรากฏไม่ใช่สภาพรู้ ขณะนั้นไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล เพราะมีความรู้ว่า ขณะที่กำลังเห็นเป็นเพียงชั่วขณะที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น จะมีบุคคล มีตัวตนอยู่ในชั่วขณะที่เพียงเห็นนั้นไม่ได้

ถ. สติระลึกรู้อยู่ ตัวเราของเราก็ไม่มี

ส. รูปละ ทางตาก็ต้องระลึกรู้ด้วย ขณะนี้เห็นเป็นอะไร

ถ. เห็นเป็นสี อย่างนั้นหรือ

ส. เท่านั้นหรือ

ถ. เพียงแค่วุ

ส. มีบุคคล มีสัตว์ มีวัตถุสิ่งต่าง ๆ ในห้องนี้บ้างไหม

ถ. มี ก็เป็นกลาง ๆ เป็นธรรมชาติ คล้าย ๆ ไม่รู้เรื่องอะไร วัตถุไม่รู้เรื่องอะไร อย่างดิฉันเห็นอาจารย์ ก็เพียงรู้ อาจารย์ไม่มี เพียงแค่วุ

ส. รู้อะไร

ถ. รู้อยู่ที่

ส. สิ่งที่มาปรากฏทางตามีจริง ใช่ไหม

ถ. มีจริง รู้แค่วุ อยู่แค่วุ จะว่าอาจารย์ก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นโต๊ะ เป็นเก้าอี้ ก็ไม่ใช่ เพียงแค่วุ

ส. หลังจากนั้น มีนามธรรมอะไร และกำลังพูดกับใคร

ถ. ที่พูดนี้เป็นสมมติบัญญัติ ใช่ไหม

ส. ถูกต้อง ขณะที่คิดว่ากำลังพูดกับใคร ขณะนั้นเป็นอะไร

ถ. เป็นรู้ มีแต่แค่วุเท่านั้น

ส. รู้เฉย ๆ ไม่ได้ เพราะว่าขณะที่กำลังคิด ไม่ใช่ขณะที่กำลังเห็น ต้องรู้ความต่างกัน

ถ. คิดอันหนึ่ง รู้อันหนึ่ง ถ้าจะพูดไป ก็มีอาจารย์อีกคนหนึ่ง

ส. ที่ว่า แม้กำลังพูดนี้ก็ไม่มีใครทั้งนั้น ก็เป็นเพราะว่าสติมั่นคงที่จะรู้ว่า ในขณะที่นั้นมีลักษณะของรูปปรากฏกับนามธรรมที่กำลังรู้ ช่วงขณะนั้นจึงไม่มีใคร ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล เหมือนอย่างขณะที่กำลังได้ยินนี้ เสียงปรากฏกับได้ยิน ไม่ได้ปรากฏกับใครเลย เสียงปรากฏกับสภาพธรรมที่รู้เสียง ที่ใช้คำว่าได้ยิน หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่รู้เสียง ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่คิดนึก เพราะฉะนั้น ในขณะที่เสียงปรากฏและรู้ว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล เพราะรู้ว่าขณะนั้นมีสภาพรู้เสียง เสียงจึงปรากฏ ช่วงขณะที่สภาพรู้เสียงกำลังรู้เสียงจริง ๆ ขณะนั้นไม่สามารถที่จะมีสัตว์บุคคลได้เลย เป็นเพียงช่วงขณะที่ได้ยินเสียงที่ปรากฏและทั้งหมดไป เพราะฉะนั้น ความเป็นสัตว์ เป็นบุคคลจึงไม่มีในขณะที่รู้ความจริงอย่างนั้น และเวลาที่กำลังพูด สติจะระลึกที่ได้ยินก็ได้ ที่เสียงก็ได้ ที่คิดนึกก็ได้

เพราะฉะนั้น ความหมายของความสงบในภายในก็คือว่า เป็นโลกซึ่งไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลใด ๆ ทั้งสิ้นเข้ามาปนอยู่ในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

แต่ที่จริงแล้วจะเริ่มเข้าใจจากความหายาไปหาความละเอียดก็ได้ มีใครปรากฏ ในขณะที่กำลังได้ยินเสียงเมื่อครูนี้น่าใหม่ เป็นแต่เพียงเสียงซึ่งปรากฏกับสภาพธรรมที่รู้เสียงในขณะนั้นเท่านั้น ถ้าปัญญาเกิดในขณะนั้น ลบความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นเสียงต่าง ๆ ออกไป ขณะนั้นเป็นความสงบในภายใน ไม่มีภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ขณะที่กำลังได้ยินเสียงที่กำลังปรากฏนั้นเลย สัตว์บุคคลใด ๆ ก็ไม่มี โลกภายนอกไม่มี คนหนึ่งคนใดก็ไม่มี มีแต่เพียงสภาพนามธรรมและรูปธรรม คือ นามธรรมกำลังได้ยิน เสียงที่ปรากฏในขณะนั้นเท่านั้น ขณะนั้นจริง ๆ เป็นความสงบในภายใน

แต่ว่าโลกนี้ใหญ่มาก มีคนมากมาย นั่นไม่ใช่ความสงบในภายใน เพราะเต็มไปด้วยคนมากมายในโลก จะสงบได้อย่างไร

แต่ขณะใดก็ตามที่สติเกิด ไม่มีคน ไม่มีอะไรเลย มีแต่สภาพธรรมที่กำลังรู้ในสิ่งที่ปรากฏช่วงขณะนั้นเท่านั้น ซึ่งขณะนั้นเป็นภายใน เพราะฉะนั้น ขณะนั้นสงบ เพราะไม่มีโลก ไม่มีคนเต็มโลกอย่างที่เคยคิด อย่างที่เคยยึดถือ

๗๘๕

ถ. โมทนาสาธุ ที่ท่านอาจารย์อธิบายก็คือ อนัตตาปรากฏอย่างเดียวนั่นเอง ไม่มีอะไรเลย ถ้าหากว่าเจริญสติระลึกอย่างนี้ มีแต่สิ่งที่ปรากฏ เสียงที่ปรากฏทางหู ปรากฏแล้วก็ไม่มี ไม่มีสัตว์ บุคคล สัตว์ปรากฏทางตา ก็ไม่มีสัตว์ บุคคล ยืน นั่ง นอน ก็ไม่มีปรากฏ ไม่มีสัตว์ บุคคล คือ อนัตตาปรากฏชัดอยู่แล้ว

ส. แต่ไม่เร็วอย่างนี้

ถ. ตกลงที่อยู่นี้ ก็อาศัยสัญญาอดีต ไซ้ไหม

ส. สภาพธรรมต้องปรากฏกับปัญญาที่ได้อบรมเจริญ จนกระทั่งความรู้ชัด จึงจะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ นี่เป็นขั้นความเข้าใจถูก และการอบรมถูก เพื่อที่จะได้ประจักษ์แจ้งถูกต้องตามความเป็นจริงของสภาพธรรม

ถ. อนุโมทนา

ถ. ความรักในลูก จิตนั้นเป็นโลภะ หรือเป็นเมตตา

ส. คนอื่นคงจะตอบไม่ได้แน่ เพราะกุศลจิตและอกุศลจิตเกิดดับสลับกัน รวดเร็วเหลือเกิน ตัวอย่างเช่น ขณะที่เห็นพระพุทธรูป กุศลจิตหรืออกุศลจิต คนอื่นบอกได้ไหม

ถ. ไม่ได้

ส. และถ้าท่านผู้ฟังจะบอกเอง จิตของท่านเป็นกุศลจิต หรืออกุศลจิต

ถ. ถ้าขณะนั้นมีสติเกิดขึ้น พิจารณาจิตในขณะนั้นก็รู้ได้

ส. เป็นกุศลหรืออกุศล ในขณะที่เห็นแล้ว

ถ. ก็ไม่แน่เหมือนกัน บางครั้งก็เป็นกุศล บางครั้งก็เป็นอกุศล

ส. ขณะใดเป็นอกุศล

ถ. ถ้าสติไม่เกิด ไม่พิจารณา ส่วนใหญ่ก็เป็นอกุศล

ส. เพราะว่าไม่ได้คำนึงถึงพระคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าเป็นพระพุทธรูปงาม เห็นแล้วก็เกิดความยินดีพอใจ ถ้าเป็นพระพุทธรูปที่ไม่งาม ก็เกิดความไม่แช่มชื่น ไม่พอใจ ไม่ใช่เมื่อเห็นพระพุทธรูปแล้วจะต้องเป็นกุศล

ส่วนใหญ่เวลาที่เห็น อารมณ์ทางตามักจะเป็นอกุศล ถ้าขณะนั้นสติไม่เกิด และไม่พิจารณา ก็จะไม่ทราบด้วยว่า ในขณะนั้นเป็นอกุศลจิต

แต่ขณะที่คำนึงถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้ติดอยู่ในรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏทางตา ในขณะนั้นจิตจะผ่องใส ขณะที่ระลึกถึงพระคุณ ขณะนั้นเป็นกุศล

เพราะฉะนั้น ความรักลูก ถ้าไม่ได้สังเกตจะไม่ทราบเลยว่า ต่างกันมากกับ ขณะที่เป็นเมตตา ลักษณะที่เป็นโลภะ เป็นอกุศล ไม่ใช่ลักษณะของเมตตาซึ่งเป็นกุศล

ถ. ตามความคิดน่าจะเป็นอกุศล แต่ว่าข้อความในวิสุทธิมรรคท่านกล่าวไว้ ซึ่งไม่ใช่ความเห็นของท่านพุทธโฆษาจารย์เอง และไม่มีที่มาด้วย ท่านใช้คำว่า ได้ยินว่า มีแม่โคตัวหนึ่งกำลังยืนให้ลูกกินนม มีนายพรานคนหนึ่งคิดจะฆ่าแม่โคตัวนั้น ก็เอาหอกพุ่งไปที่แม่โคตัวนั้น เมื่อหอกนั้นถึงตัวแม่โค ก็เหมือนกับใบตาลที่ปลิวไป หมายความว่า นายพรานเอาหอกพุ่งใส่แม่โค ถูกตัวแม่โค แต่ไม่เข้า และท่านก็พูดต่อไปว่า ที่ไม่เข้านั้นจะด้วยอำนาจของอุปจารสมาธิก็ไม่ใช่ จะด้วยอำนาจของอัปปนาสมาธิก็ไม่ใช่ แต่เพราะว่าแม่โคตัวนั้นมีความรักในลูกเป็นกำลังทำให้นายพรานเอาหอกพุ่งไปไม่เข้า เพราะฉะนั้น ความรักในลูกก็มีอำนาจเหมือนกัน

ส. ท่านผู้ฟังที่มีลูก ก็คงจะรักลูกยิ่งกว่าแม่โครักลูกโค ทดลองดูไหม หรือว่าจะพิสูจน์ดู

แม้ข้อความในพระไตรปิฎกโดยตรงที่แสดงลักษณะของเมตตาว่า เหมือนการกระทำของมารดาต่อบุตร ซึ่งถ้าไม่ได้พิจารณาก็คงเข้าใจว่า มารดามีแต่ความเมตตาต่อบุตร ไม่มีอกุศล คือ ความรัก ซึ่งเป็นโลภะเลยใช่ไหม มีแต่ความเมตตาเท่านั้น

แต่การที่ทรงแสดงพญูชนะนี้ไว้ ก็เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาเห็นอาการที่มารดาปฏิบัติต่อบุตร ซึ่งปกติธรรมดาคงจะไม่มีใครทรมานบุตรเท่ามารดา แต่ว่าต้องเอาส่วนที่เป็นโลกะออก และพิจารณาดูการกระทำของมารดาต่อบุตร เมื่อเอาอกุศลคือโลกะออกแล้ว ผู้ใดสามารถที่จะมีเมตตา กระทำต่อบุคคลอื่นเหมือนกับการกระทำของมารดาต่อบุตร นั่นคือเมตตาจริง ๆ ที่ยิ่งใหญ่มาก เพราะว่าไม่ได้มีความยึดถือ ไม่มีความติด แต่กระนั้นก็ยังสมารถที่จะกระทำหรือประพฤติดต่อบุคคลอื่นเหมือนความประพฤติดของมารดาต่อบุตรเมื่อเอาโลกะออกไป

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจด้วยว่า ไม่ใช่ให้ทำอาการเหมือนมารดาที่กระทำต่อบุตรด้วยโลกะ แต่จะต้องยกส่วนที่เป็นโลกะคืออกุศลออก และสามารถที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นเช่นมารดาปฏิบัติต่อบุตรได้ และผู้ใดเองก็ต้องรู้ว่า ขณะนั้นที่กระทำอย่างนั้น จิตประกอบด้วยเมตตาหรือไม่ หรือว่าเป็นมายาอีก

เรื่องของอกุศลจิตเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก และเป็นอกุศลทุกชอกทุกมุขของชีวิตประจำวัน ถ้าไม่พิจารณาโดยละเอียดย่อมไม่สามารถที่จะขัดเกลากิเลสอกุศลให้หมดสิ้นไปได้ ซึ่งผู้ที่จะขัดเกลากิเลสอกุศลต้องเป็นผู้ที่ตรง ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ถ้ายังมีเหตุปัจจัยที่จะให้มีมายาเกิดขึ้นขณะใด ก็บังคับบัญชาไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นผู้ที่จะรู้รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัย จึงจะเห็นตามความเป็นจริงว่า สภาพธรรมทั้งหมดเป็นอนัตตา เป็นสภาพธรรมที่ไม่สามารถจะบังคับบัญชาได้ แต่เกิดขึ้นได้ และเกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัยที่สะสมมา

เพราะฉะนั้น การที่จะขัดเกลากิเลส เป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นเรื่องที่ต้องตรงต่อลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏด้วย

ใน **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ อนังคนสูตร** มีข้อความบางตอน ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า แม้ผู้ที่ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ก็จะต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อธรรมและความตั้งใจที่จะขัดเกลากิเลสที่มีอยู่มากมาย แยกย่อย ทุกชอกทุกมุขของชีวิตในวันหนึ่ง ๆ

ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้น ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวธรรมกับ
พระภิกษุหลายท่าน และท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ คำที่ท่านกล่าวว่า อังคณะ ๆ ดังนี้ คำนั้นเป็นชื่อของอะไร
หนอ

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ คำว่า อังคณะนี้ เป็นชื่อของอิจฉาวจร ที่เป็นบาปอกุศล

ในภาษาบาลี อิจฉาเป็นโลกะ สำหรับอิจฉาวจรก็เป็นความอยาก ความ
ปรารถนาต่าง ๆ ที่มีมากในลักษณะต่าง ๆ ทุกวันในชีวิต

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่าง
นี้ว่า เราพึงเป็นผู้ต้องอาบัติหนอ แต่ภิกษุทั้งหลาย อย่าพึงรู้เราว่าต้องอาบัติเลย
นี่เป็นฐานะที่จะมีได้

ภิกษุทั้งหลายพึงรู้ภิกษุนั้นว่า ต้องอาบัติ เธอก็จะโกรธ ไม่แค้นขึ้นเพราะคิดว่า
ภิกษุทั้งหลายรู้เราว่าต้องอาบัติ นี่เป็นฐานะที่จะมีได้ ความโกรธและความไม่แค้นขึ้น
ทั้งสองนี้ ชื่อว่าอังคณะ.

ชีวิตจริง ถ้าต้องอาบัติก็ไม่อยากให้ใครรู้ และเวลาที่คนอื่นรู้ จิตของผู้ที่ต้อง
อาบัตินั้นย่อมไม่แค้นขึ้น โกรธ สำหรับฆราวาสทำอะไรผิดไว้บ้างหรือเปล่า ทางกาย
ทางวาจา แม้ว่าผิด ก็ไม่อยากให้ผู้อื่นรู้ ปรารถนาไม่ให้คนอื่นรู้ แต่เวลาที่คนอื่นรู้
จิตใจก็ย่อมเดือดร้อน

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า เราพึงเป็นผู้ต้องอาบัติหนอ ภิกษุทั้งหลายพึงใจที่เราในที่ลับ ไม่พึงใจที่เราในที่ท่ามกลางสงฆ์ นี่เป็นฐานะที่จะมีได้.

ความปรารถนาที่รักตัวตน ไม่มีหมดเลย แม้แต่การที่จะใจท้ออาบัติก็ยังคิดว่า ถ้าจะมีการกล่าวถึงการกระทำที่ผิด ก็ขอให้กล่าวในที่ลับเถิด อย่าได้กล่าวในที่ท่ามกลางสงฆ์เลย และเวลาที่ภิกษุนั้นถูกใจท้อ ในท่ามกลางสงฆ์ ไม่ใจท้อในที่ลับ เธอก็จะโกรธ ไม่แค้นขึ้น ความโกรธและความไม่แค้นขึ้นทั้งสองนี้ ชื่อว่าอสังคะ ฯ

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า เราพึงเป็นผู้ต้องอาบัติหนอ บุคคลที่เสมอกันพึงใจที่เรา บุคคลที่ไม่เสมอกันไม่พึงใจที่เรา นี่เป็นฐานะที่จะมีได้.

นี่คืออกุศลซึ่งมีมากมาย และย่อมจะเกิดขึ้นในฐานะต่าง ๆ กันว่า ถ้าจะมีการใจท้อ ก็ขอให้บุคคลที่เสมอกันใจท้อ อย่าให้บุคคลที่ไม่เสมอกันใจท้อเลย

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ พระศาสดาพึงทรงซักถาม สอบถามเราเท่านั้น แล้วทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย ไม่พึงทรงซักถาม สอบถามภิกษุอื่น แล้วทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายเลย นี่เป็นฐานะที่จะมีได้.

ความปรารถนาอันนี้ มากมายและละเอียด แม้ว่าจะเป็นสาวกด้วยกัน แต่แม้กระนั้นก็ยังเกิดความปรารถนาที่จะให้พระผู้มีพระภาคทรงซักถาม สอบถามตนเองเท่านั้น ไม่ให้ทรงซักถาม สอบถามภิกษุอื่น ซึ่งก็เป็นลักษณะของการที่รักตน ต้องการ

ให้เห็นความสำคัญของตน อยากใกล้ชิดต่อพระผู้มีพระภาคเพียงผู้เดียว ถึงกับไม่ปรารถนาที่จะให้ทรงซักถาม สอบถามภิกษุอื่น

นี่คือเรื่องของกิเลส ซึ่งละเอียดและแยบยล และเวลาที่พระผู้มีพระภาคทรงซักถาม สอบถามภิกษุอื่น ไม่ได้ทรงซักถาม สอบถามภิกษุนั้น ภิกษุนั้นก็โกรธและไม่แค้นขึ้น

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ ภิกษุทั้งหลายพึงแวดล้อมเราเท่านั้นเข้าบ้าน เพื่อภัตตาหาร อย่าแวดล้อมภิกษุอื่นเข้าบ้าน เพื่อภัตตาหารเลย นี่เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เราเท่านั้นพึงได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ ปิณฑบาตอันเลิศในโรงฉัน ภิกษุอื่นไม่พึงได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ ปิณฑบาตอันเลิศในโรงฉันเลย นี่เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ไม่น่าเป็นไปได้ใช่ไหม สำหรับผู้มีศรัทธาถึงกับบวชเป็นบรรพชิต เป็นพระภิกษุที่จะขัดเกลากิเลสในเพศของบรรพชิต แต่ตราบใดที่อกุศลยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท ก็เห็นได้ว่า ย่อมมีปัจจัยที่จะให้เกิดความปรารถนาด้วยความโลภประการต่าง ๆ

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เราเท่านั้นพึงฉันในโรงฉันแล้วอนุโมทนา ภิกษุอื่นไม่พึงฉันในโรงฉันแล้วอนุโมทนา นี่เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ท่านผู้ฟังคิดใหม่ว่า จะมีจิตที่จะคิดได้ถึงอย่างนี้ แต่ก็ เป็นความจริง ซึ่งย่อมจะมีได้ มิฉะนั้น คงจะไม่ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เราเท่านั้นพึงแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ไปถึงอาราม ภิกษุอื่นอย่าพึงแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ไปถึงอารามเลย นี่เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ต่อไปก็เป็นข้อความโดยนัยเดียวกัน คือ ความปรารถนาที่จะแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกทั้งหลาย อุบาสิกาทั้งหลายผู้ไปถึงอาราม ด้วยตนเองเท่านั้น ไม่ปรารถนาจะให้ภิกษุอื่นแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกทั้งหลาย อุบาสิกาทั้งหลายผู้ไปถึงอาราม

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ ภิกษุทั้งหลายพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเราเท่านั้น ไม่พึงสักการะ เคารพ นับถือบูชาภิกษุอื่น นี่เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ข้อความต่อไปก็โดยนัยเดียวกัน คือ ความปรารถนาที่จะให้ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกทั้งหลาย อุบาสิกาทั้งหลาย สักการะ เคารพ นับถือ บูชาตนเองเท่านั้น ไม่พึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุอื่นเลย

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เราเท่านั้นพึงได้จีวรที่ประณีต ภิกษุอื่นไม่พึงได้จีวรที่ประณีต นี่เป็นฐานะที่จะมีได้ ...

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องของความปรารถนาบิณฑบาตอันประณีต เสนาสนะอันประณีต คิลานปัจจัยเภสัชบริวารอันประณีต

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องของอิฉฉาวจระ

ท่านพระสารูปตรกล่าวว่

ดูกร ท่านผู้มีอายุ อิฉฉาวจรที่เป็นบาปอกุศลเหล่านี้ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งยังละไม่ได้แล้ว ชนทั้งหลายยังเห็น ยังได้ฟังอยู่. แม้เธอจะเป็นผู้อยู่ในป่า มีเสนาสนะอันสงัด ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เทียบบิณฑบาตตามลำดับตรอก ถือบ้างสกุลเป็นวัตร ทรงจีวรเศร้าหมองอยู่ ถึงอย่างนั้น เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายก็ไม่สัการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุนั้น ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะอิฉฉาวจรที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้น อันท่านผู้มีอายุนั้นยังละไม่ได้ ชนทั้งหลายยังเห็น ยังได้ฟังอยู่ เปรียบเหมือนภาชนะสัมฤทธิ์ที่บุคคลนำมาแต่ร้านตลาด หรือแต่สกุลช่างทอง เป็นของหมดจด ผ่องใส เจ้าของใส่ชากศพุง ชากศพสุณัช หรือชากศพมณุษย์จนเต็มภาชนะสัมฤทธิ์นั้น ปิดด้วยภาชนะสัมฤทธิ์ใบอื่น แล้วเอาไปร้านตลาด ชนเห็นภาชนะสัมฤทธิ์นั้นแล้ว พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญสิ่งที่ท่านนำไปนี่คืออะไร คล้ายของที่นำพอใจยิ่ง พึงลุกขึ้นเปิดภาชนะสัมฤทธิ์นั้นดู พร้อมกับการเห็นชากศพนั้น ก็เกิดความไม่พอใจ ความเกลียดชัง แม้คนที่หิวก็ไม่ปรารถนาจะบริโภค ไม่ต้องกล่าวถึงคนที่บริโภคอิ่มแล้ว อันใด

แสดงให้เห็นว่า ถ้าเป็นบรรพชิต แต่ไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ก็ยังมีอกุศลธรรมที่น่ารังเกียจ เปรียบเหมือนกับภาชนะสัมฤทธิ์ที่มาจากร้านสกุลช่างทอง ภายนอกเป็นของหมดจด แต่ว่าเจ้าของใส่ชากศพุง ชากศพสุณัช หรือชากศพมณุษย์จนเต็ม และปิดไว้ด้วยภาชนะสัมฤทธิ์ใบอื่น เมื่อคนเห็น ก็ดูคล้ายกับเป็นของที่นำพอใจอย่างยิ่ง แต่เวลาที่เปิดดู แม้คนที่หิวก็ไม่ปรารถนาที่จะบริโภค ไม่ต้องกล่าวถึงคนบริโภคอิ่มแล้ว

ข้อความต่อไปมีว่

อิจฉวจรที่เป็นบาปอกุศลเหล่านี้ ก็ฉนั้น ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ยังละไม่ได้แล้ว อันชนทั้งหลายยังเห็น ยังได้ฟังอยู่ แม้เธอจะอยู่ในป่า มีเสนาสนะอันสงัด ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เทียวบิณฑบาตตามลำดับตรอก ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ทรงจีวรเศร้าหมอง ถึงอย่างนั้น เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายก็ไม่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ภิกษุนั้น ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะอิจฉวจรที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้น ท่านผู้มีอายุยังละไม่ได้ อันชนทั้งหลายยังเห็น ยังได้ฟังอยู่.

ข้อความต่อไป สำหรับผู้ที่ละได้แล้ว

... เปรียบเหมือนภาชนะสัมฤทธิ์ ที่บุคคลนำมาแต่ร้านตลาด หรือแต่สกุลช่างทอง เป็นของหมดจด ผ่องใส เจ้าของใส่ข้าวสุกแห่งข้าวสาลีที่เลือกเอาของดี ออกแล้ว แกงและกับหลายอย่างจนเต็มภาชนะสัมฤทธิ์นั้น ปิดด้วยภาชนะสัมฤทธิ์อื่น แล้วเอาไปยังร้านตลาด ชนเห็นภาชนะสัมฤทธิ์นั้นแล้ว ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกร ท่านผู้เจริญ สิ่งที่ท่านนำไปนี้คืออะไร คล้ายของที่น่าพอใจยิ่ง ฟังลุกขึ้นเปิดภาชนะสัมฤทธิ์นั้นดู พร้อมกับได้เห็นข้าวสุกแห่งข้าวสาลีขาวสะอาด มีแกงและกับหลายอย่างนั้น ก็เกิดความพอใจ ความไม่เกลียดชัง แม้คนที่บริโภคมื้อแล้ว ก็ยังปรารถนาจะบริโภค ไม่ต้องกล่าวถึงคนที่หิว ฉนั้นใด ภิกษุที่ละ อิจฉวจรที่เป็นบาปอกุศลเหล่านี้ ก็ฉนั้น

๗๘๖

ส. ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณาถึงจิตของผู้ที่สามารถจะประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้จนกระทั่งสามารถที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ย่อมจะเห็นคุณของพระสังฆรัตนะที่เป็นไปได้ยาก ไม่ใช่เป็นไปได้ง่าย

การที่จะดับกิเลสรู้แจ้งอริยสัจธรรมไม่ใช่ของง่าย แม้ว่าจะได้บวชเป็นบรรพชิตเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว ถ้าเหตุยังไม่สมควรแก่การที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ท่านเหล่านั้นก็ยังคงเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและอบรมเจริญปัญญาที่จะขัดเกลากิเลส ดับกิเลสได้ในวันหนึ่ง

ขอกล่าวถึงข้อความใน **ขุททกนิกาย เถรีคาถา โรหิณีเถรีคาถา** ซึ่งเป็นข้อความที่แสดงถึงว่า เหตุใดสมณะจึงเป็นที่รัก เพราะว่าผู้ที่จะมีความเคารพนอบน้อมสักการะในพระสงฆ์ คือ พระสังฆรัตนะ ย่อมเป็นผู้ที่รู้คุณของการที่บุคคลนั้นสามารถที่จะประพฤติธรรมดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

ข้อความมีว่า

บิดาถามเราว่า

ดูกร แม่โหริณีผู้เจริญ เจ้าเห็นสมณะนี้ว่าเป็นสมณะ รู้สึกว่าเป็นสมณะ สรรเสริญสมณะทั้งหลาย เจ้าเห็นจักเป็นสมณะเป็นแน่แท้ เจ้าได้ถวายข้าวน้ำอันไพบูลย์แก่สมณะทั้งหลาย ดูกร แม่โหริณี บัดนี้ เราจักขอลาเจ้า เพราะเหตุไรสมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของเจ้า สมณะล้วนแต่เป็นผู้ที่ไม่ใคร่ต่อการทำงาน เกียจคร้าน อาศัยสิ่งของที่คนอื่นให้เลี้ยงชีวิต เป็นผู้มีความหวังอาหาร และเครื่องนุ่งห่มเป็นต้น แต่คนอื่น ใครต่ออาหารอันอร่อยดี เพราะเหตุไรสมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของเจ้า

เราตอบท่านว่า

ข้าแต่คุณพ่อ คุณพ่อกำลังคิดถึงคุณความดีของสมณะทั้งหลายมานานแล้ว
คิดถึงจักชี้แจงคุณความดี คือ ปัญญา ศีล และความบากบั่นของสมณะเหล่านั้นให้
ทราบ สมณะทั้งหลายเป็นผู้ใคร่ต่อการทำงาน ไม่เกียจคร้าน ทำแต่การงานอันประเสริฐ
สุด ย่อมละระคะและโทษได้ เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน

ไม่ได้เกียจคร้านเลยสำหรับผู้ถือบรมเจริญปัญญาที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉต
เพราะว่าการงานนั้นเป็นการงานที่ประเสริฐสุด

สมณะทั้งหลายย่อมกำจัดรากเหง้าทั้ง ๓ ของบาป มีปกติทำแต่กรรมอัน
สะอาด ละบาปกรรมทั้งปวงได้แล้ว เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน
กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมของสมณะเหล่านั้น ล้วนแต่สะอาด เพราะเหตุนี้
สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน

สมณะทั้งหลายล้วนแต่ปราศจากมลทิน เหมือนสังข์ที่เขาสัสดีแล้ว เป็นผู้
บริสุทธิ์ทั้งภายในและภายนอก บริบูรณ์ด้วยธรรมชา เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลาย
จึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายเป็นพหูสูต ทรงธรรม เป็นผู้ประเสริฐ เลี้ยงชีวิต
โดยชอบธรรม แสดงอรรถและธรรมให้ฟัง เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รัก
ของดิฉัน

สมณะทั้งหลายเป็นพหูสูต ทรงธรรม เป็นผู้ประเสริฐ เลี้ยงชีวิตโดยชอบธรรม
มีจิตแน่วเป็นอารมณ์เดียว มีสติ เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน
สมณะทั้งหลายเป็นผู้ไปไกล มีสติ พุดพ้อประมาณ ไม่ฟุ้งซ่าน รู้ทั่วถึงที่สุดแห่งทุกข
เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน

สมณะทั้งหลายหลีกไปจากบ้านใด ย่อมไม่กังวลถึงสัตว์หรือสังขารอะไรในบ้าน
นั้น เป็นผู้ไม่มีความห่วงใยหลีกไป เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน
สมณะทั้งหลายย่อมไม่เก็บสะสมข้าวไว้ในฉาง ไม่สะสมไว้ในหม้อ ไม่สะสมไว้ใน
กระเช้า เทียนแสวงหาแต่อาหารที่สำเร็จแล้ว เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รัก
ของดิฉัน

สมณะทั้งหลายท่านไม่รับเงิน ไม่รับทอง ไม่รับรูปียะ เยียวยาอดภพด้วย
อาหารอันเกิดขึ้นเฉพาะหน้า เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะ

ทั้งหลายออกบวชจากตระกูลต่าง ๆ กัน และจากชนบทต่าง ๆ กัน แต่ย่อมรักใคร่กัน และกันดี เพราะเหตุนี้สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน

บิดากล่าวกะเราต่อไปว่า

ดูกร ลูกโรหิณีผู้เจริญ เจ้าเกิดในตระกูลของเราเพื่อประโยชน์แก่เราหนอ เพราะเจ้าเป็นผู้มีศรัทธาและมีความเคารพอย่างแรงกล้าในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ และเจ้าย่อมรู้จักพระสงฆ์ว่า เป็นบุญเขตอันยอดเยี่ยมของโลก ขอให้สมณะเหล่านั้นรับทักษิณาทานของเราบ้าง เพราะไทยธรรมที่เราตั้งไว้แล้วในสมณะเหล่านั้น จักมีผลไพบูลย์แก่เรา

เรากล่าวกะบิดาอย่างนี้ว่า

ถ้าคุณพ่อกลัวต่อทุกข์ ถ้าคุณพ่อเกลียดทุกข์ จงเข้าถึงพระพุทธเจ้ากับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ผู้คงที่ว่าเป็นสรณะ จงสมาทานศีล ด้วยว่าสรณคมน์และการสมาทานศีลจักเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คุณพ่อ

บิดาได้กล่าวกะเราว่า

พ่อจะเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ผู้คงที่ว่าเป็นสรณะ และจะสมาทานศีล เพราะสรณคมน์และการสมาทานศีลนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เรา เมื่อก่อนเราเป็นเผ่าพันธุ์แห่งพรหม แต่เดี๋ยวนี้เราเป็นพราหมณ์แล้ว เราเป็นผู้มีวิชา ๓ มีความสวัสดิ์ถึงฝั่งแห่งเวท และเป็นผู้ล้างบาปได้แล้ว

ท่านผู้ฟังจะเห็นความสมบูรณ์ของพยานะ ซึ่งโรหิณีเถรีได้กล่าวกับท่านบิดาว่า ถ้าคุณพ่อกลัวต่อทุกข์ ถ้าคุณพ่อเกลียดทุกข์ จงเข้าถึงพระพุทธเจ้ากับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ผู้คงที่ว่าเป็นสรณะ เพราะท่านเป็นผู้ที่ไม่หวั่นไหว เป็นผู้ที่มีใจตั้งมั่น อริยสัจธรรมแล้ว และเป็นผู้ที่ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท เพราะถ้ายังไม่ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ยังไม่ใช่เป็นพระสังฆรัตนะ ย่อมเป็นผู้ที่คงที่ไม่ได้ ย่อมเป็นผู้ที่หวั่นไหวไป ด้วยอกุศลต่าง ๆ คือ โลภะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง

การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดมีศรัทธาที่จะบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการกระทำที่ยาก ไม่ใช่การกระทำที่ง่ายเลย พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทเพื่อที่จะให้

บุคคลนั้นขัดเกลา และมีความประพฤติเป็นไปให้สมกับเพศ คือ สมณเพศซึ่งเป็นบรรพชิต

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า สำหรับผู้ที่เป็นพระภิกษุ นั้น เป็นผู้ที่ยกย่องมาก เพราะฉะนั้น พระภิกษุย่อมไม่แสดงความเคารพคุณาศักดิ์ แต่ยอมแสดงความเคารพพระรัตนตรัย คือ พระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์

สำหรับการที่พระภิกษุไม่แสดงความเคารพคุณาศักดิ์ แม้ผู้ที่มีวัยสูงกว่า ก็เป็นที่สงสัยของบางท่าน แม้ในครั้งพุทธกาล ซึ่งเห็นว่าบุคคลควรเคารพในวัยหรือว่าในอายุ

ขอกล่าวถึง **อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ปฐมปณาสกั ข้อ ๒๘๓** ซึ่งมีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจានะอยู่ที่ป่าคุนทาวน ใกล้เมืองมธุรา ครั้นนั้นแล พราหมณ์กัณฐกรายนะเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหากัจจานะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า

ดูกร ท่านกัจจานะ ข้าพเจ้าได้ฟังมาดังนี้ว่า ท่านสมณะกัจจานะหาอภิพาลูกขึ้นต้อนรับพวกพราหมณ์ที่ชราแก่เฒ่าล่วงกาลผ่านวัย หรือเชื่อเชิญด้วยอาสนะไม่
ดูกร ท่านกัจจานะ ข้าพเจ้าได้ฟังมานั้นจริงแท้ เพราะท่านกัจจานะหาอภิพาลูกขึ้นต้อนรับพวกพราหมณ์ที่ชราแก่เฒ่าล่วงกาลผ่านวัย หรือเชื่อเชิญด้วยอาสนะไม่
ดูกร ท่านกัจจานะ การกระทำเช่นนั้นนี้ เป็นการไม่สมควรแท้ ๆ

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ในครั้งนั้นเวลาที่มีข้อข้องใจประการใด ท่านก็ถามกันตรง ๆ เพื่อต้องการเหตุผล เมื่อเห็นว่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนาไม่ต้อนรับ เชื่อเชิญบุคคลที่มีวัยสูงกว่า ท่านก็ใคร่ที่จะได้ทราบเหตุผล เพราะฉะนั้น ท่านก็ถามท่านพระมหากัจจานะตรง ๆ

ท่านพระมหากัจจานะตอบว่า

ดูกร พราหมณ์ ภูมิคนแก่และภูมิเด็ก ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้ทรงเห็นพระองค์นั้นตรัสไว้มีอยู่ ดูกร พราหมณ์ ถึงแม้จะเป็นคนแก่มี

อายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปีแต่กำเนิดก็ดี แต่เขายังบริโภคคาม อยู่ในท่ามกลาง
คาม ถูกความร่ำร้อนเพราะคามแผดเผา ถูกคามวิตกเคี้ยวกินอยู่ ยังเป็นผู้ชวนชวายเป็น
เพื่อแสวงหากาม เขาก็อ้อมถึงการนับว่าเป็นพาล ไม่ใช่เถระโดยแท้ ดูกร พราหมณ์
ถึงแม้ว่าจะเป็นเด็ก ยังเป็นหนุ่ม มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความเป็นหนุ่มอันเจริญ
ยังตั้งอยู่ในปฐมวัย แต่เขาไม่บริโภคคาม ไม่อยู่ในท่ามกลางคาม ไม่ถูกความร่ำร้อน
เพราะคามแผดเผา ไม่ถูกคามวิตกเคี้ยวกิน ไม่ชวนชวายเป็นเพื่อแสวงหากาม เขาก็อ้อม
ถึงการนับว่าเป็นบัณฑิต เป็นเถระแน่แท้ทีเดียวแล

ทราบว่ เมื่อท่านพระมหากัจจានะกล่าวอย่างนี้แล้ว พราหมณ์กัณทรายนะได้
ลุกจากที่นั่ง แล้วห่มผ้าเชวียงบ่าข้างหนึ่ง ไหว้เท้าของภิกษุที่หนุ่มด้วยเศียรเกล้ากล่าวว่า

พระผู้เป็นเจ้าแก่ ตั้งอยู่แล้วในภูมิคนแก่ เรายังเด็ก ตั้งอยู่ในภูมิเด็ก ข้าแต่
ท่านกัจจานะ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านกัจจานะ ภาสิตของท่านแจ่ม
แจ้งนัก ท่านพระกัจจานะประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงาย
ของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า
คนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น

ข้าแต่ท่านกัจจานะ ข้าพเจ้านี้ขอถึงพระโคตมผู้เจริญพระองค์นี้กับทั้ง
พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระกัจจานะจงจำข้าพเจ้าว่า
เป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ดูเป็นเรื่องธรรมดา แต่ว่าเรื่องการขัดเกลาภิเลสเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก ถ้าไม่
ทราบถึงเหตุผลตามความเป็นจริงว่า สิ่งไม่ควรเคารพอย่างสูงสุดนั่นคือพระรัตนตรัย
ก็อาจจะทำให้บุคคลผู้นั้นยังเคลือบแคลงสงสัยในพระผู้มีพระภาค ในพระธรรม และ
ในพระสงฆ์ได้

สำหรับความต่างกันของพระพุทธรัตตะและพระสังฆรัตตะ ซึ่งเป็นผู้ทั้งหมดจด
จากกิเลส คือ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นศาสดา ทรงเป็นผู้ชี้
หนทางให้บุคคลอื่นประพฤติปฏิบัติตาม

ใน สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค ชันธสังยุตต์ มัชฌิมปัณณาส์
พุทธสูตร มีข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงความต่างกันของพระองค์กับพระสงฆ์
สาวกว่า

พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหลุดพ้นเพราะหน่าย
เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป ... เวทนา ... สัญญา ...
สังขาร ... วิญญาณ เทวดาและมนุษย์ต่างพากันเรียกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ดูกร ภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา หลุดพ้นแล้วเพราะหน่าย
เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป ... เวทนา ... สัญญา ...
สังขาร ... วิญญาณ เราเรียกว่า ผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้นจะมีอะไรเป็นข้อแปลกกัน จะมีอะไรเป็นข้อ
ประสงค์ที่ยิ่งกว่ากัน จะมีอะไรเป็นเหตุทำให้ต่างกัน ระหว่างพระตถาคตอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้ากับภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็น
รากฐาน เป็นแบบฉบับ เป็นที่อิงอาศัย ขอประทานพระวโรกาส ขออรรถแห่งภาษิตนี้
จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคทีเดียวก่อน ภิกษุทั้งหลายได้สดับต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว
จักทรงจำไว้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทางที่ยังไม่เกิดให้
เกิด ยังประชุมชนให้รู้จักรมรรคที่ใคร ๆ ไม่รู้จัก บอกทางที่ยังไม่มีใครบอก เป็นผู้รู้จัก
ทาง ประกาศทางให้ปรากฏ ฉลาดในทาง ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็สาวกทั้งหลายใน
บัดนี้ เป็นผู้ดำเนินไปตามทาง เป็นผู้ตามมาในภายหลัง อันนี้แลเป็นข้อแปลกกัน

อันนี้เป็นข้อประสงค์ยิ่งกว่ากัน อันนี้ เป็นเหตุทำให้ต่างกัน ระหว่างพระตถาคต-
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากับภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา

จบ สูตรที่ ๖

ข้อความในพระสูตรนี้สั้น คงจะยังไม่สามารถทำให้เห็นความต่างกันของ
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นสาวก ซึ่งท่านผู้ฟังจะได้ทราบ
ความละเอียดในพระไตรปิฎกบ้างและในอรรถกถาบ้าง ที่แสดงถึงพระคุณที่ต่างกันของ
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระสงฆ์ซึ่งเป็นสังฆรัตนะ

ใน **ปรมัตถโชติกา อรรถกถา ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ** ได้อุปมาลักษณะ
ของพระรัตนตรัย มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาค คือ พระพุทธรัตนะ เปรียบดุจพระจันทร์เพ็ญ พระธรรมที่
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว เปรียบดุจขำยรัศมีแห่งพระจันทร์เพ็ญ พระสงฆ์เปรียบ
ด้วยพื้นโลกที่มีความร่ำร้อน อันรัศมีแห่งพระจันทร์เพ็ญสาดส่องแล้ว คือ หมายถึงผู้
ที่มีความร่ำร้อนอันสงบแล้วเพราะรัศมีแห่งพระจันทร์เพ็ญ

ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะไม่เข้าใจลักษณะของความร่ำร้อนว่า
คือ ทุก ๆ ขณะที่เกิดจากกิเลส และการยึดถือสภาพธรรมเป็นเรา เป็นตัวตน เป็นสัตว์
เป็นบุคคล แต่ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน อบรมเจริญปัญญา เห็นสภาพธรรมตาม
ความเป็นจริงจนกระทั่งสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่ เปรียบด้วยพื้น
โลกที่มีความร่ำร้อน อันรัศมีแห่งพระจันทร์เพ็ญสาดส่องแล้ว เพราะว่าเป็นผู้ที่ดับ
กิเลสได้เป็นสมุจเฉท

พระผู้มีพระภาคเปรียบด้วยพระอาทิตย์อ่อน พระธรรมซึ่งมีประการดังกล่าว
แล้ว เปรียบด้วยขำยรัศมีแห่งพระอาทิตย์อ่อนนั้น พระสงฆ์เปรียบดุจโลกที่มีความ
มืดมน อันพระอาทิตย์อ่อนนั้นขจัดแล้ว

ทำไมพระผู้มีพระภาคจึงเปรียบด้วยพระอาทิตย์อ่อน เพราะถ้าเป็นพระอาทิตย์ที่แรงกล้า ก็ย่อมจะเผาไหม้ ร้อน มีอันตราย แต่เมื่อเป็นพระอาทิตย์ที่อ่อน ก็ไม่ทำอันตรายเช่นนั้น

พระผู้มีพระภาคเปรียบด้วยบุรุษเผาป่า พระธรรมซึ่งเผาป่าคือกิเลส เปรียบด้วยไฟไหม้ป่า พระสงฆ์เปรียบด้วยภูมิภาคนั้นเป็นที่นาเพราะมีป่าอันไฟไหม้แล้ว และชื่อว่า เป็นบุญเขตเพราะท่านเผากิเลสได้แล้ว

พระผู้มีพระภาคเปรียบด้วยมหาเมฆ พระธรรมเปรียบด้วยน้ำฝน พระสงฆ์ซึ่งมีเรณูคือกิเลสสงบระงับแล้ว เปรียบด้วยชนบทที่มีละอองคือฝุ่นอันสงบแล้วเพราะฝนตกลงมา

พระผู้มีพระภาคเปรียบเหมือนนายสาวารถิผู้ฉลาด พระธรรมเปรียบด้วยอุบายฝึกม้าอาชาไนย พระสงฆ์เปรียบด้วยม้าอาชาไนยที่ได้รับการฝึกฝนดีแล้ว

พระผู้มีพระภาคเปรียบด้วยผู้ถอนลูกศร เพราะทรงถอนลูกศรคือทิฏฐิทั้งหมดขึ้นได้ พระธรรมเปรียบด้วยอุบายเครื่องถอนลูกศร พระสงฆ์คือผู้ถอนลูกศรคือทิฏฐิได้แล้ว เปรียบเหมือนคนที่มีลูกศรอันถอนขึ้นแล้ว

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเปรียบด้วยผู้ถอนลูกศร เพราะถอนคือลอกผ้าในดวงตาคือโมหะขึ้นเสียได้ พระธรรมเปรียบด้วยอุบายที่เป็นเครื่องลอกผ้า พระสงฆ์คือผู้ลอกผ้าคือโมหะได้แล้ว และผู้มีนัยน์ตาคือญาณอันแจ่มใส เปรียบด้วยคนที่มีนัยน์ตาอันแจ่มใสเพราะลอกผ้าออกเสียแล้ว

๗๘๗

พระผู้มีพระภาคเปรียบด้วยนายแพทย์ผู้ฉลาด เพราะสามารถนำออกซึ่งตัว พยาธิคืออนุสัยกิเลส พระธรรมเปรียบดุจยาที่ผสมดีแล้ว พระสงฆ์ผู้มีอนุสัยคือพยาธิ อันเป็นตัวกิเลสสงบดีแล้ว เปรียบดุจหมู่ชนซึ่งมีโรคอันสงบแล้วเพราะการใช้ยา

พระผู้มีพระภาคเปรียบเหมือนผู้ชี้ทางที่ฉลาด พระธรรมเปรียบเหมือนทางอันดี และเปรียบดุจภูมิภาคอันเกษม พระสงฆ์เปรียบดุจหมู่ชนผู้ไปถึงภูมิภาคอันเกษม

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจนายเรือผู้ฉลาด พระธรรมเปรียบดุจเรือ พระสงฆ์ซึ่งเป็นคนเดินทางเปรียบดุจผู้ถึงฝั่งแล้วเพราะอาศัยเรือนั้น

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจหิมวันตประเทศ พระธรรมเปรียบด้วยยาที่เกิดขึ้นที่ หิมวันตประเทศนั้น พระสงฆ์เปรียบดุจคนที่หายโรคเพราะบริโภคยา

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจคนให้ทรัพย์ พระธรรมเปรียบดุจทรัพย์ พระสงฆ์ซึ่ง ได้อริยทรัพย์มาโดยชอบ เปรียบดุจคนที่ได้ทรัพย์ตามความประสงค์

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจผู้ซึ่งชุมทรัพย์ พระธรรมเปรียบดุจชุมทรัพย์ พระสงฆ์ เปรียบดุจคนที่ถึงชุมทรัพย์แล้ว

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจบุรุษผู้ฉลาดซึ่งให้ความไม่มีภัย พระธรรมเปรียบดุจความไม่มีภัย พระสงฆ์ผู้ถึงความไม่มีภัยโดยส่วนเดียวแล้ว เปรียบ ดุจคนที่มีความไม่มีภัยแล้ว

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจผู้บอกความสบายใจคือโปร่งใจ พระธรรมเปรียบดุจ ความโปร่งใจ พระสงฆ์เปรียบดุจคนที่มีความโปร่งใจ

พระผู้มีพระภาคเปรียบเหมือนมิตรดี พระธรรมเปรียบเหมือนอุบายเครื่อง แนะนำที่มีประโยชน์ พระสงฆ์เปรียบดุจชนที่ได้รับประโยชน์ของตนแล้วเพราะการ ดำเนินตามอุบายที่มีประโยชน์

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจบ่อเกิดแห่งรัตนะ พระธรรมเปรียบดุจรัตนะอันมีแก่น สาร พระสงฆ์เปรียบดุจคนที่ใช้สอยรัตนะอันมีแก่นสาร

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจผู้ให้พระราชกุมารสร่งน้ำ พระธรรมเปรียบดุจน้ำอาบที่สะอาด พระสงฆ์เปรียบดุจผู้ได้อาบน้ำคือพระสัทธรรมแล้ว ดุจหนุ่มแห่งพระราชกุมารผู้สร่งน้ำแล้ว

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจผู้ทำเครื่องประดับ พระธรรมเปรียบดุจเครื่องประดับ พระสงฆ์ผู้ประดับประดาแล้วด้วยพระสัทธรรม เปรียบดุจหนุ่มแห่งพระราชกุมารผู้ทรงประดับประดาแล้ว

พระผู้มีพระภาคเปรียบด้วยต้นจันทน์หอม พระธรรมเปรียบด้วยแก่นจันทน์ที่เกิดจากต้นจันทน์หอมนั้น พระสงฆ์ผู้ระงับความกระวนกระวายได้โดยส่วนเดียว เพราะการนำพระสัทธรรมมาปฏิบัติ เปรียบดุจคนที่ระงับความกระวนกระวายได้แล้ว เพราะใช้จันทน์หอม

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจบิดาผู้ประทานมรดกคือพระธรรม พระธรรมเปรียบดุจมรดก พระสงฆ์ผู้ควรแก่มรดกคือพระสัทธรรม เปรียบดุจหนุ่มแห่งบุตรผู้ควรแก่มรดก

พระผู้มีพระภาคเปรียบดุจดอกปทุมที่แย้มบาน พระธรรมเปรียบดุจน้ำหวานที่เกิดในดอกปทุมนั้น พระสงฆ์เปรียบดุจหนุ่มผู้บริโภคน้ำหวานนั้น

ก็บัณฑิตพึงประกาศพระรัตนตรัยนี้ ด้วยอุปมาทั้งหลาย ดังพรรณนามาฉะนี้ ดังนี้แล

การที่กล่าวถึงพระคุณต่าง ๆ ของพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ ก็เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้น้อมระลึกถึงความประเสริฐของพระรัตนตรัย และจิตสงบปราศจากอกุศลในขณะนั้น เพราะเหตุว่าการอบรมเจริญกุศลนั้น มีทั้งขั้นทาน ขั้นศีล ขั้นสมณะ คือ ความสงบ และขั้นรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงซึ่งเป็นวิปัสสนา

เพราะฉะนั้น สมณะไม่ใช่ขณะอื่น แต่คือทุก ๆ ขณะที่จิตสงบได้ เวลาที่ฟังพระธรรมอาจจะไม่ได้สังเกตพิจารณาลักษณะสภาพของจิตว่า สงบหรือไม่สงบ ปราโมทย์หรือไม่ปราโมทย์ ปิติหรือไม่ปิติ แต่ถ้าสติเกิด สามารถที่จะรู้ลักษณะของความสงบของจิต ซึ่งขณะนั้นปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ และอกุศลอื่น ๆ เพราะฉะนั้น การฟังธรรม หรือว่าการสวดมนต์ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ซึ่งประพฤติปฏิบัติกันเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ก็ควรที่จะให้มีปัจจัยที่

จะเกื้อกูลให้จิตสงบขึ้น โดยเข้าถึงพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิ์คุณ และพระมหากรุณาคุณของพระผู้มีพระภาค พระคุณของพระธรรม และพระคุณของพระสงฆ์ด้วย

และเมื่อเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ปัญญาจะสามารถแทงตลอดลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นตามความเป็นจริง ประจักษ์ในพระคุณทั้ง ๓ ยิ่งขึ้น เพราะขณะใดที่เข้าใจธรรม ก็รู้ในลักษณะสภาพความไม่เป็นภัยของธรรม ความโปร่งใจ ความสงบที่เกิดจากการเข้าใจธรรม และเห็นคุณของพระผู้มีพระภาคผู้ประทานพระธรรมเป็นมรดกแก่สาวกของพระองค์ด้วย

เพราะฉะนั้น การกล่าวถึงพุทธานุสสติ อัมมานุสสติ สังฆานุสสติ ก็เพื่อเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดความสงบยิ่งขึ้นในขณะที่ฟังธรรม หรือว่าสวดมนต์ระลึกถึงพระคุณของพระรัตนตรัย

พระคุณของพระผู้มีพระภาคนั้น มีปรากฏทั่วไปในพระไตรปิฎกและในอรรถกถา ซึ่งผู้ที่เข้าใจในพระคุณนั้นแล้ว จะสรรเสริญพระคุณโดยอเนกปริยายเป็นอันมาก ไม่สามารถที่จะจบหรือสิ้นสุดลงได้ และมีการอุปมาพระคุณของพระผู้มีพระภาคโดยประการต่าง ๆ เช่น ครั้งหนึ่งท่านพระรักขิตเถระได้กล่าวถึงพระธรรม และสรรเสริญคุณของพระผู้มีพระภาคตลอดราตรีหนึ่ง ซึ่งครั้งนั้นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งได้เสด็จไปสู่สถานที่ที่พระเถระกำลังแสดงธรรมและสรรเสริญคุณของพระผู้มีพระภาค เมื่อหมดเวลาแสดงธรรมแล้ว พระราชาพระองค์นั้นได้ตรัสถามถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคที่ท่านพระเถระแสดงว่า มีเพียงเท่านั้นหรือ หรือว่าจะมีโดยประการอื่น ๆ อีก ซึ่งพระเถระรูปนั้นก็ได้อีกกล่าวถึงพระคุณโดยการอุปมาว่า พระคุณทั้งหลายที่สาวกทั้งหลายสรรเสริญพระผู้มีพระภาคนั้น อุปมาเหมือนน้ำที่ล้นในช่องเข็มที่จุ่มในมหาสมุทร ส่วนพระคุณที่ไม่ได้อีกกล่าวถึงหรือไม่ได้แสดงนั้น อุปมาเหมือนส่วนของน้ำในมหาสมุทรที่ไม่ได้ล้นช่องเข็มนั้น

เพราะฉะนั้น ก็เปรียบเทียบกันได้ว่า ไม่ว่าจะมีการพรรณนาพระคุณของพระผู้มีพระภาคมากสักเท่าไรก็ตาม ก็ยังเป็นส่วนน้อยของพระคุณของพระองค์ หรืออุปมาเหมือนนกเล็ก ๆ ซึ่งบินไปในอากาศ ส่วนของปีกของนกเล็ก ๆ ที่ถูกต้องอากาศนั้น

เท่ากับส่วนที่บุคคลทั้งหลายสรรเสริญพระคุณของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระคุณของพระองค์นั้นมีมากมาย อุปมาเหมือนส่วนของอากาศที่ไม่ได้ถูกปีกของนกเล็ก ๆ กระทบ

ก่อนที่จะถึงอนุสสติประการอื่นต่อจากพุทธานุสสติ ัมมานุสสติ สังฆานุสสติ ขอกล่าวถึงข้อความในพระไตรปิฎก ซึ่งจะทำให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ มหาสีหนาทสูตร ข้อความบางตอนมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ รวป่าด้านตะวันตกนอกพระนครเขตพระนครเวสาลี ก็โดยสมัยนั้นแล สุนัขขัตตลิจฉวีบุตรเป็นผู้หลักไปแล้วจากธรรมวินัยนี้ไม่นาน สุนัขขัตตลิจฉวีบุตรนั้นได้กล่าววาทะในบริษัท ณ เมืองเวสาลีอย่างนี้ว่า

ธรรมอันยิ่งของมนุษย์ ที่เป็นญาณทัสสนะอันวิเศษพอแก่ความเป็นอริยะของพระสมณโคดมไม่มี พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมที่ประมวลด้วยความตรึกที่ไตร่ตรองด้วยการค้นคิด แจ่มแจ้งได้เอง แต่ธรรมที่พระองค์ทรงแสดงเพื่อประโยชน์ใด ธรรมนั้นย่อมดิ่งไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแห่งบุคคลผู้ทำตาม

สมัยนี้คนที่คิดอย่างสุนัขขัตตลิจฉวีบุตรคงจะมีมากทีเดียว เพราะส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ศึกษาพระธรรมโดยละเอียดย่อมไม่ทราบว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้นเพื่อให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม คือ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง ในขณะที่ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป จึงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น ถ้าใครคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่อประพฤติปฏิบัติเป็นเพียงกุศลขั้นทาน หรือขั้นศีล หรือขั้นความสงบ บุคคลนั้นก็ไม่สามารถที่จะประจักษ์ถึงพระปัญญาคุณที่ได้ทรงอบรมบารมีเพื่อประจักษ์สภาพธรรมที่เป็นอริยสัจที่ไม่เที่ยง ที่เป็นทุกข์ ที่กำลังเกิดดับ ที่เป็นอนัตตาในขณะที่ ตามปกติตามความเป็นจริง

บางท่าน อย่างเช่น สุนัขขัตตลิจฉวีบุตร มีศรัทธาที่จะบวชในพระธรรมวินัย แต่เมื่อไม่ประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ กำลังไม่เที่ยง กำลังเกิด

ดับในขณะนี้ สุนัขตติจฉวีบุตรก็เข้าใจว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น เกิดจากการเพียงคันคิด ไตร่ตรอง ตรึกตรอง แต่ว่าเป็นประโยชน์ คือ เมื่อผู้ใด ประพฤติปฏิบัติตามแล้ว ก็สามารถสิ้นทุกข์

และบางท่านอาจจะเข้าใจว่า เวลาที่มีความทุกข์ ฟังพระธรรมแล้วก็หมดทุกข์ ปลดปล่อยทุกข์ไป เพราะฉะนั้น ก็เข้าใจว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง มีประโยชน์เพียงเพื่อให้สิ้นทุกข์ แต่ว่าตามความเป็นจริงแล้ว พระธรรมที่ทรงแสดงโดยการตรัสรู้ นั้น ทรงแสดงถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง เพื่อให้รู้แจ้งในความเกิดดับของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ และสามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้งนั้นแลเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปในเมือง เวสาลีเพื่อบิณฑบาต ท่านได้สดับข่าวว่า สุนัขตติจฉวีบุตรได้กล่าววาทาเช่นนั้นในบริษัท ณ เมืองเวสาลี ... ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรเที่ยวไปในเมืองเวสาลีเพื่อบิณฑบาตแล้ว กลับจากบิณฑบาต ในเวลาปัจฉิมภัต จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ...

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร สุนัขตติจฉวีบุตรเป็นบุรุษเปล่า มักโกรธ และวาทาที่เธอ กล่าวนั้น ก็เพราะโกรธ ดูกร สารีบุตร สุนัขตติจฉวีบุตรนั้นเป็นบุรุษเปล่า คิดว่าจักพูดติเตียน แต่กล่าวสรรเสริญคุณของตถาคต แท้จริงข้อนี้เป็นคุณของพระตถาคตที่บุคคลใดกล่าวอย่างนี้ว่า ธรรมอันพระตถาคตแสดงเพื่อประโยชน์แก่บุคคลใด เป็นทางสิ้นทุกข์โดยชอบแห่งบุคคลผู้ทำตาม ดังนี้

บางท่านมีความแบายลของกิเลสอกุศล อยากจะกล่าวติ แต่เพราะความฉลาด ไม่ให้รู้วาทกล่าวติ ก็ทำเป็นสรรเสริญ แต่ว่าตามความเป็นจริง มีเจตนามุ่งหมายที่จะให้รู้ว่าเป็นการกล่าวติ ซึ่งสำหรับสุนัขตติจฉวีบุตรนี้ คำพูดที่สุนัขตติจฉวีบุตรกล่าวนั้น แท้จริงเป็น

คุณของพระตถาคตที่ว่า ธรรมอันพระตถาคตแสดงเพื่อประโยชน์แก่บุคคลใด เป็นทาง
สิ้นทุกข์โดยชอบแห่งบุคคลผู้ทำตาม ดังนี้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร ก็การที่สุนัขขี้ตະผู้เป็นบุรุษเปล่ากล่าวสรรเสริญนี้ จักไม่เป็น
ความรู้โดยธรรมในเราว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็น
พระอรหันต์ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้
แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดังนี้

สังเกตพยัญชนะที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็การที่สุนัขขี้ตະผู้เป็นบุรุษเปล่า
กล่าวสรรเสริญนี้ จักไม่เป็นความรู้โดยธรรม เพราะว่าสุนัขขี้ตະติจฉวีบุตรผู้เป็น
บุรุษเปล่า ไม่เข้าใจในอรรถของคำว่า ธรรม ซึ่งหมายความว่าถึงสภาพธรรมที่มีจริงที่กำลัง
ปรากฏเพราะเหตุปัจจัยตามปกติ

ถ้าผู้ใดเข้าใจอรรถของธรรม เวลาที่ฟังพระธรรมย่อมรู้ว่า พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการ
เห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส การคิดนึก ความสุข
ความทุกข์ ความชอบ ความไม่ชอบ สภาพธรรมทั้งหมดไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์
ไม่ใช่บุคคล มีลักษณะจริง ๆ ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เพราะฉะนั้น เวลาที่
บุคคลนั้นเข้าใจในอรรถของคำว่าธรรม ก็ย่อมฟังธรรม และเข้าใจธรรม ซึ่งก็คือ
ลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ ที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงได้

แต่เมื่อไม่มีความเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ การที่จะสรรเสริญ
พระผู้มีพระภาค ก็ไม่ใช่โดยความเข้าใจธรรม หรือโดยธรรม ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัส
ว่า ก็การที่สุนัขขี้ตະผู้เป็นบุรุษเปล่ากล่าวสรรเสริญนี้ จักไม่เป็นความรู้โดยธรรม
ก็เพราะว่าไม่ได้รู้อรรถของธรรม

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร ก็การที่สุนัขขี้ต๊ะผู้เป็นบุรุษเปล่งกล่าวสรรเสริญนี้ จักไม่เป็นความรู้โดยธรรมในเราว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงบรรลุอิทธิวิธีหลายประการ คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขาไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดั่งลมในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้

นี่คือพุทธานุภาพซึ่งเป็นส่วนน้อยมากที่กล่าวถึง เพราะว่าไม่มีบุคคลใดสามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ยิ่งกว่าพระองค์ น่าอัศจรรย์ น่าเป็นไปไม่ได้ หรือว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ สำหรับสมัยนี้ มีคนที่ลูบคลำพระจันทร์ได้ไหม ไม่ยากแล้วใช่ไหมในการที่จะไปลูบคลำพระจันทร์ แต่ว่าสำหรับพระผู้มีพระภาค ลูบคลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้

สำหรับผู้ที่ย่อมเจริญญาณสมาบัติจนกระทั่งมีความชำนาญมาก จะสามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ตามทีกล่าวแล้ว แต่ไม่มีผู้ใดที่สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้เสมอไปกับพระผู้มีพระภาค

ถ. ที่ดำดิน ดำอยู่นาน ๆ ได้ไหม ปกติผู้ที่ดำน้ำก็ต้องหายใจ เพราะในน้ำนี้หายใจไม่ได้ ถ้าดำดินนาน ๆ ไม่ต้องหายใจหรือ

ส. หมายถึงใคร

ถ. ทุกคน

ส. เว้นใครบ้างหรือเปล่า

ถ. ไม่มี

ส. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เว้นไหม

ถ. พระองค์ก็ต้องหายใจด้วยเหมือนกัน

ส. การหายใจหรือการไม่หายใจนี้ ผู้ที่เจริญฌานสมาบัติถึงขั้นฌานที่ ๔ หรือฌานที่ ๕ โดยปัญจกณัย ไม่มีลมหายใจ เพราะว่าจิตละเอียดมาก มีชีวิตอยู่ได้ โดยที่ไม่ต้องหายใจ

ถ. ท่านจะต้องออกจากจตุตถฌานก่อน จึงจะดำเนินไม่ใช่หรือ

ส. สำหรับความชำนาญในฌานสมาบัติของพระผู้มีพระภาค ในอรรถกถา แสดงว่า ในขณะที่ทรงแสดงธรรมและประชาชนสาธุการนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเข้า ผลสมาบัติ เวลาที่คนสาธุการจบ ก็ออกจากสมาบัติ และทรงแสดงธรรมต่อ หรือ ขณะที่หายใจเข้า เข้าด้วยสมาบัติหนึ่ง หายใจออก ออกด้วยสมาบัติหนึ่ง เพราะฉะนั้น ไม่ควรคิดเปรียบเทียบพระผู้มีพระภาคกับบุคคลใดๆ เลยทั้งสิ้น

๗๘๘

ใน **อังกุตตรนิกาย จตุกกนิบาต อจินติตสูตร** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้ อันบุคคลไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด
พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า เดือดร้อน อจินไตย ๔ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พุทธวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๑ ฌานวิสัยของผู้ได้
ฌาน ๑ วิบากแห่งกรรม ๑ ความคิดเรื่องโลก ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔
ประการนี้แลไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า เดือดร้อน ฯ

จบ สูตรที่ ๗

ถ. ที่ว่าใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก อำนาจทางกายนี้
หมายความว่าอะไร

ส. หมายความว่า ไปพรหมโลกทั้งตัว

ถ. ทั้งรูปหยาบอย่างนี้

ส. แน่นอน

ถ. แล้วที่ลုပ်คลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ด้วยฝ่ามือ สัมผัสจริง ๆ หรือว่าใช้
เป็นลักษณะแบบไหน เป็นนิมิตไปหรือ

ส. ไม่ต้องเป็นนิมิต สามารถลုပ်คลำได้จริง ๆ คนที่ไปโลกพระจันทร์สมัยนี้
จะลုပ်คลำพระจันทร์ก็ได้ แต่พระจันทร์ก็คือลုပ်คลำพระจันทร์ เมื่อไปถึงแล้วก็
สามารถลုပ်คลำได้

ข้อความต่อไปใน **มหาสีหนาทสูตร** มีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร ก็การที่สุนัขกัดตะผู้เป็นบุรุษเปล่า กล่าวสรรเสริญนี้ จักไม่เป็น
ความรู้โดยธรรมในเราว่า แม้เพราะเหตุนี้ ฯ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ย่อมทรง

ระดับเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยทิพยโสต
อันบริสุทธิ์ ล่วงโสตของมนุษย์

ไม่เป็นปัญหาเลยสำหรับพระผู้มีพระภาคที่จะได้ฟังเสียงทิพย์ที่ไกลและใกล้

ถ. ขณะที่มีผู้แซ่ซ้องสาธุ ทำไมพระพุทธองค์ต้องเข้าผลสมาบัติ

ส. ปกติพระองค์เป็นผู้ที่ทรงชำนาญยิ่งในฌานสมาบัติ เพราะฉะนั้น จิต
ย่อมโน้มไปสู่สมาบัติเป็นประจำ เวลาที่แสดงธรรม ในขณะนั้นเป็นกิจที่ทรงอนุเคราะห์
พุทธบริษัทเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลก เพราะฉะนั้น เมื่อไม่ได้กระทำประโยชน์แก่สัตว์
โลก จิตของพระองค์ก็ย่อมโน้มไปสู่ความสงบคือผลสมาบัติ หรือสมาบัติต่าง ๆ
เป็นปกติ

ปกติจิตของบุคคลธรรมดามีภวังค์คั่น ซึ่งไม่สามารถที่จะนับได้ว่ามีภวังค์คั่น
เท่าไร ขณะที่เห็น จักขุทวารวิถีจิตดับไปแล้ว จะมีภวังค์เกิดดับคั่นก่อนที่จะถึง
มโนทวารวิถี และเมื่อมโนทวารวิถีจิตดับไปแล้ว ก็มีภวังค์เกิดดับมากก่อนที่จะเป็นวิถี
จิตที่รู้อารมณ์อื่นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทาง
ใจ แต่จิตของพระผู้มีพระภาคเวลาที่ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ คือ ปาฏิหาริย์เป็นคู่
มีไฟกับน้ำทั่วพระวรกาย ในขณะนั้นจิตของพระผู้มีพระภาคมีภวังค์จิตคั่นเพียง ๒
ขณะจิตเท่านั้น เป็นความรวดเร็วอย่างมาก

สำหรับการแสดงถึงความรวดเร็วของภวังค์จิตของพระผู้มีพระภาค ในอรรถกถา
แสดงว่า คนธรรมดาพูดคำหนึ่ง ท่านพระอานนทืพูดได้ ๘ คำ ท่านพระอานนทืพูดได้
คำหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสได้ ๑๒๘ คำ

เพราะฉะนั้น พุทธวิสัยเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ควรคิด เพราะว่าการที่จะได้ตรัสรู้เป็น
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องทรงบำเพ็ญพระบารมีมากเหลือเกินที่จะถึงพร้อม
ด้วยวิชาและจรณะทั้งปวง พร้อมทั้งปัญญาที่มีกำลังและพระสัพพัญญุตญาณ

ข้อความในอรรถกถาแสดงว่า

สำหรับผู้ที่บำเพ็ญบารมีที่จะถึงความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น
ยังต่างกันเป็น ๓ ประเภท บางพระองค์เป็นผู้ที่มีปัญญากล้า เป็นปัญญาธิกพุทธเจ้า

ซึ่งหลังจากที่ได้ทรงรับพยากรณ์จากพระผู้มีพระภาคพระองค์หนึ่งแล้ว จะต้องทรงบำเพ็ญพระบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป แต่สำหรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีปัญญาปานกลาง แต่มีศรัทธามาก เป็นพระสัทธาธิกพุทธเจ้า หลังจากที่ได้รับพยากรณ์แล้ว ต้องบำเพ็ญพระบารมีถึง ๘ อสงไขยแสนกัป และสำหรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีปัญญาน้อยกว่าพระสัทธาธิกพุทธเจ้า ต้องเป็นผู้ที่มีความเพียรมากในการอบรมบำเพ็ญพระบารมี เป็นพระวิริยาธิกพุทธเจ้า ซึ่งต้องบำเพ็ญพระบารมีถึง ๑๖ อสงไขยแสนกัป หลังจากที่ได้รับพยากรณ์แล้วจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง

สำหรับพระปัญญาธิกพุทธเจ้า ที่ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๔ อสงไขยแสนกัป หลังจากที่ได้รับพยากรณ์ ก่อนที่จะได้รับพยากรณ์ นี้ก็ปรารภการที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระทัยโดยที่ว่า ยังไม่เอ่ยออกมา เพราะว่าการที่จะให้จิตตั้งมั่นคงปรารภในการเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องเล็ก เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่จริง ๆ เนื่องจากเป็นบุคคลพิเศษ เลิศกว่าเทวดาและพรหมทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ผู้ที่นี้จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จะต้องพากเพียรทำความดี จนกว่าจิตจะมั่นคงถึงกับจะเอ่ยออกไปได้ว่า ปรารภในการที่จะได้บรรลุเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

สำหรับการบำเพ็ญความดี และนี้ปรารภการที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยที่ยังไม่สามารถเอ่ยออกมาได้นั้น ถึง ๗ อสงไขย และเวลาที่ออกพระโอษฐ์ปรารภเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว กว่าจะได้รับพยากรณ์จากพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ก็นับได้ถึง ๙ อสงไขย และจำเดิมแต่ได้รับพยากรณ์แล้ว กว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นก็นับได้ ๔ อสงไขยแสนกัป

รวมความว่า ตั้งแต่คิดจนกระทั่งสำเร็จเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น คือ ๒๐ อสงไขยแสนกัป สำหรับพระปัญญาธิกพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ไม่แปลกเลยสำหรับพระบารมี และพุทธานุภาพต่าง ๆ ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดผู้จะปรารภเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและสำเร็จ

คงจะมีหลายคนที่คิดปรารถนาเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ไม่สามารถสำเร็จได้ มีมาก เพราะการที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องพร้อมด้วยเหตุ ผลจึงจะเกิดได้

สำหรับการที่จะตั้งความปรารถนาเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องมี **อัฐธรรมสโมธาน ๘ ประการ** คือ มีเหตุที่จะให้สามารถปรารถนาแล้วสำเร็จได้

อัฐธรรมสโมธาน ๘ ประการ คือ

มนุสสัตตัง ความเป็นมนุษย์ประการหนึ่ง หมายความว่าต้องปรารถนาในขณะที่เป็นมนุษย์ ถ้าในขณะนั้นเป็นพระอินทร์ หรือพระพรหม หรือว่าอสูร ภูมิต่างๆ ปรารถนาที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่มีทางเป็นไปได้ แม้ในขณะที่ตั้งความปรารถนา ก็ต้องเป็นมนุษย์ประการหนึ่ง

ลิงคสัมปัตติ ต้องบริบูรณ์ด้วยบุรุษเพศประการหนึ่ง คือ ต้องปรารถนาความเป็นบุรุษด้วย ถ้าใครยังพอใจในความเป็นสตรี ผู้นั้นไม่สามารถที่จะเป็นบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ถึงความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้

เหตุ คือ มีอรหัตตอุปนิสัย ควรจะได้สำเร็จพระอรหันต์ หมายความว่า ในขณะที่ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องเป็นบุคคลที่มีปัญญามากในขณะนั้น พร้อมทั้งจะบรรลุความเป็นพระอรหันต์ในชาตินั้นได้

ถ้าเป็นบุคคลที่ไม่ฉลาด เห็นใครปรารถนาจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ปรารถนาบ้าง อย่างนั้นไม่มีทางที่จะสำเร็จได้ แต่บุคคลที่ปรารถนา และจะสำเร็จ บุคคลนั้นต้องมีปัญญาในขณะที่ปรารถนาถึงขั้นที่สามารถจะบรรลุความเป็นพระอรหันต์ในชาตินั้นได้ คือ ถ้าไม่ปรารถนาความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะบรรลุเป็นพระอรหันต์

สัถถาทัสสนัง ได้พบสมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประการหนึ่ง คือ ถ้าตั้งความปรารถนาเฉย ๆ โดยที่ไม่ได้พบ ไม่ได้เฝ้า ไม่ได้กระทำกุศลแต่พระผู้มีพระภาค และไม่ได้ตั้งความปรารถนาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคแล้ว ก็ไม่สำเร็จ

สำหรับการที่จะเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือว่าอัครสาวก หรือสาวกนั้น ไม่ต้องตั้งความปรารถนาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค แต่การที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งนั้น จะต้องตั้งความปรารถนาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค โดยได้เฝ้า และก็กระทำกุศล

บัพพัชชา ทรงบรรพชาเพศประการหนึ่ง คือ ถ้ายังเป็นฆราวาสอยู่และปรารถนาเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่สำเร็จ เพราะว่าคุณธรรมสภาพของจิตนั้น ไม่ถึงการเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เพียงความปรารถนา

และสำหรับการบรรพชานั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นพระภิกษุในพระศาสนา ถึงแม้ว่าจะเป็น การบรรพชานอกพระศาสนา เช่น พวกดาบส ซึ่งเป็นธรรมวาที กรรมวาที ก็สามารถที่จะตั้งความปรารถนาได้ อย่างที่ท่านผู้ฟังเคยทราบ สุเมธดาบสในครั้งนั้น คือ พระชาติหนึ่งของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้ ซึ่งได้ตั้งความปรารถนา และได้รับพยากรณ์จากพระที่ปึงกรอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

คุณสมบัติ คือ ได้คุณสมบัติ มีมาน เป็นต้น ถ้าปัญญาไม่ถึงขั้นที่สามารถ จะมีความสงบของจิตถึงขั้นฌานสมาบัติ อภิญญาสมาบัติแล้ว ความปรารถนาย่อมไม่สำเร็จ

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระผู้มีพระภาคในชาติก่อน ๆ นั้น ก็เป็นผู้ที่พร้อมด้วยพระคุณสมบัติ คือ ฌานสมาบัติและอภิญญาสมาบัติมากมายแม้ในอดีตชาติ เข้าแล้วซ้ำอีก วนเวียนไปในสังสารวัฏที่มีพระชาติต่าง ๆ ทั้งสวรรค์ชั้นต่าง ๆ พรหมโลกชั้นต่าง ๆ เว้นสุทธาวาส ซึ่งเป็นภูมิของพระอนาคามีบุคคลผู้ได้ปัญจมฌาน แต่ว่าสำหรับในภูมิอื่น ก่อนที่จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องทรงคุณสมบัติ คือ ฌานสมาบัติ อภิญญาสมาบัติ เข้าแล้วซ้ำอีก มากมายหลายชาติ เพราะฉะนั้น เมื่อมีความชำนาญ ความคล่องแคล่ว ความประณีต ความละเอียดของจิตที่ได้สะสมมาในฌานสมาบัติมากมายหลายพระชาติเช่นนี้ เมื่อได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เหตุ

ทั้งหลายที่ได้กระทำแล้วในอดีตก็พร้อมที่จะให้ผล คือ เป็นผู้ที่ทรงถึงพร้อมด้วยวิชา และจรณะ ไม่มีผู้ใดเทียบเท่าพระองค์ได้

นอกจากนั้น **อัฐฐรรมสโมธาน** ประการที่ ๗ คือ **อธิกาโร** ให้ท่านอันยัง มีชีวิตบริจาค เป็นต้น

และประการสุดท้าย คือ **ฉันทตา** มีความปรารถนาซึ่งพระโพธิญาณกล้าหาญ รวมเป็น **อัฐฐัมมสโมธาน ๘ ประการ**

บางท่านปรารถนาแล้วอาจจะเลิก เพราะเห็นว่าจะต้องอบรมบำเพ็ญพระบารมี ไม่รู้จักจบสิ้น มากมายเหลือเกินกว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะบรรลุเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้จริง จึงจะต้องมี **ฉันทตา** มีความปรารถนาซึ่งพระโพธิญาณ กล้าหาญจริง ๆ ไม่ย่อท้อ แม้ว่าจะมีผู้ถามว่า สามารถที่จะทนอยู่ในนรกถึง ๔ อสงไขยแสนกัปได้ไหม ก็ต้องได้ สามารถที่จะลุยถ่านเพลิงทั่วจักรวาล ฝ่าหนามทั่วจักรวาล ๔ อสงไขยแสนกัปได้ไหม ก็ต้องได้ มิฉะนั้น ความปรารถนาที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมไม่สำเร็จ

นอกจากนั้น ในระหว่างที่เป็นพระโพธิสัตว์ ก็จะต้องประกอบด้วย **พุทธภูมิธรรม ๔ ประการ** คือ มีความเพียรอันมั่น ๑ มีปัญญาเชี่ยวชาญหาญกล้า ๑ มีความตั้งใจมั่น คือ เพราะอธิษฐานอันมั่นมิได้หวั่นไหว ๑ มีหิตจริยา คือ เมตตาแก่สัตว์ ๑

เพราะฉะนั้น จะเห็นพระคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างมาก ตั้งแต่เริ่มบำเพ็ญบารมีเพื่อที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อประกอบด้วย **พุทธภูมิธรรม ๔ ประการ** แล้ว ยังต้องประกอบด้วย **อชฌาสัยถึง ๖ ประการ** คือ

เนกขัมมชฌาสโย มีพระอภัยาคัยพอพระทัยที่จะออกทรงบรรพชา ๑

ปวิเวกชฌาสโย พอพระทัยที่จะออกจากหมู่ จากคณะ และอยู่ในที่อันสงบสงัด

๑

อโลภชฌาสโย พอพระทัยที่จะจำแนกแจกทาน ๑

อโทสชฌาสโย พอพระทัยที่จะเจริญเมตตาแก่สัตว์ทั้งปวง ๑

อโมหัชฌาสนโย พอพระทัยในกิจที่จะพิจารณาซึ่งคุณและโทษ บุญและบาป และเจริญซึ่งพระอัปปมาทธรรม ๑

นิสสรณัชฌาสนโย พอพระทัยที่จะยกตนออกจากภพ มิได้ยินดีที่จะเวียนอยู่ในภพ ๑

รวมเป็นอชฌาสัย ๖ ประการ ที่จะต้องประพฤติเป็นไปเพื่อที่จะให้พระโพธิญาณถึงความแก่กล้า

เพราะฉะนั้น ท่านที่จะไม่บำเพ็ญบารมีที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ควรที่จะสะสมคุณบารมีต่าง ๆ เหล่านี้ เล็ก ๆ น้อย ๆ มากขึ้น ๆ เพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าจะไม่ถึงคุณธรรมที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จะเป็นคุณธรรมที่ทำให้สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะว่าเป็นการ پاکเพียรที่จะขัดเกลากิเลส อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งรู้ยากจริง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่จะรู้ง่ายเลย

ถ. ในเมื่อพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านยังหาที่สงบสำหรับเจริญสติปัฏฐานอย่างเรา ๆ อยู่ในสถานที่สิ่งแวดล้อมอย่างนี้ จะเจริญสติปัฏฐานไปได้ตลอดอย่างไร

ส. พุทธบริษัทมี ๔ คือ อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ ภิกษุณี เพราะฉะนั้น การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมนี้ จะต้องรู้ตามความเป็นจริงของแต่ละบุคคล

ถ. ในเมื่อเราอยู่กับสภาพแวดล้อมเช่นนี้ ไม่มีทางที่จะสงบ เราจะพิจารณาได้อย่างนั้นหรือ

ส. จะเจริญความสงบ หรือว่าจะเจริญปัญญา

ถ. ในเมื่อยังมีสิ่งรบกวนอยู่ ปัญญาย่อมจะเกิดได้ยาก

ส. ปัญญารู้อะไร ที่สำคัญที่สุดต้องรู้ว่า ปัญญารู้อะไร

ถ. ส่วนใหญ่เรามักจะลืมการพิจารณาในตัวเอง

ส. แต่ถ้าทราบว่า ปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จะทำให้ไม่ลืมที่จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏแทนที่จะคิดถึงสถานที่ ถ้าคิดถึงสถานที่ หมายความว่าลืมว่าปัญญาสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

ถ. การนึกคิดอย่างนี้ ไชวิตก วิจาร์ ใหม่

ส. ภาษาไทยใช้คำว่า วิตก ในลักษณะที่ว่าเป็นความห่วงใย เป็นความห่วงกังวล แต่ว่าลักษณะของวิตกเจตสิกนั้น เป็นสภาพธรรมที่จรดในอารมณ์ หรือตริกในอารมณ์ เร็วมาก เกิดดับพร้อมกับจิต เว้นทวิปัญญาวินญาณ ๑๐ ดวง ที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส

หลังจากเห็นแล้ว วิตกเจตสิกเกิด ยังไม่ได้คิดเป็นคำเป็นเรื่องอะไร แต่ว่าจรดในอารมณ์ที่ปรากฏและก่อกำเนิดไปอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น ลักษณะของวิตกเจตสิกมีหลายชั้น เวลาที่คิดนึกเรื่องหนึ่งเรื่องใด ในขณะนั้นตริกถึงอารมณ์ที่คิด และก็มีสัญญาเจตสิกจำในอารมณ์ที่คิด และก็มีสัญญาที่เคยจำในเรื่องนั้นเป็นปัจจัยทำให้เกิดจำ และจรด คือ ตริก ในเรื่องที่คิดนั้นอย่างรวดเร็ว และก่อกำเนิดไปทุก ๆ ขณะ

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาต้องทราบว่าปัญญารู้อะไร จะได้อบรมให้ถูกต้อง ปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามปกติตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ถ้าปกติอยู่ที่ไหน ก็อบรมสติ เพราะระลึกได้

๗๘๙

ถ. การพิจารณานามรูปอยู่เนื่อง ๆ ใช้วิตก วิจาร ใหม

ส. วิตกเจตสิกเป็นสัมมาสังกัปปะ และต้องทราบว่า วิตกหรือวิตกเจตสิก ไม่ใช่แต่เฉพาะในขณะที่ยึดเรื่อง เพราะวิตกเจตสิกเป็นสภาพธรรมที่จรดในอารมณ์ที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น จึงเป็นองค์หนึ่งในมรรคมงคล ๘

เวลานี้วิตกเจตสิกเกิดขึ้นและดับไป นอกจากในขณะที่ยึด คือ จักขุวิญญาณ ขณะที่ได้ยิน คือ โสตวิญญาณ ขณะที่ได้กลิ่น คือ ฆานวิญญาณ ขณะที่ยึดรส คือ ชิวหาวิญญาณ และขณะที่รู้สิ่งทีกระทบสัมผัส คือ กายวิญญาณ นอกจากจิต ๑๐ ดวงนี้แล้ว วิตกเจตสิกเกิดขึ้นและดับไปอยู่เรื่อย ๆ ซึ่งถ้าไม่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็ไม่รู้ลักษณะของวิตกเจตสิกว่า เป็นในขณะที่กำลังจรดตรงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น วิตกเจตสิกซึ่งเป็นสัมมาสังกัปปะจึงเป็นองค์ของปัญญา เพราะถ้าวิตกไม่จรดในอารมณ์ ปัญญา也不能ที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมนั้นได้

ถ. ผู้ที่ได้ปฐมญาณ จะทราบลักษณะของการที่ได้นั้นอย่างไร

ส. การที่จะอบรมเจริญสมถภาวนาก็ดี วิปัสสนาภาวนาก็ดี จะต้องมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ไม่เป็นผู้ที่ขาดสติสัมปชัญญะ อย่างเวลาให้ทาน สติเกิดขึ้นเป็นไปในทาน แต่ขณะนั้นขาดสติสัมปชัญญะได้ เพราะไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

แต่สติสัมปชัญญะ หมายถึงขณะที่กำลังรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามขั้น ถ้าเป็นสมถภาวนา ก็ขณะที่มีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ รู้ลักษณะสภาพความสงบของจิต รู้ว่าจิตสงบจากอกุศลธรรม คือ โลภะ โทสะ โมหะ แต่เมื่อไม่ใช้การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็ไม่รู้ว่าขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของปัญญา ที่ปัญญาจะไม่รู้นั้น เป็นไปไม่ได้ ถ้าไม่รู้เป็นอวิชชา ไม่ใช่ปัญญา ดังนั้น สมถภาวนาก็มีปัญญาขั้นที่รู้ในลักษณะความสงบของจิต และถ้าจะถึงอุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิ

ที่เป็นฉานจิต รู้ถึงลักษณะของวิตก วิจาร์ ปิติ สุข เอกัคคตาที่เป็นองค์ของฉาน ก็ให้เห็นปัญญาของผู้ที่อบรมความสงบว่า เป็นผู้ที่จะเฝ้าและรู้จริง คือ สามารถรู้ความต่างกันของวิตกและวิจาร์ได้ แต่ไม่สามารถละความเห็นผิดที่ยึดถือวิตกวิจาร์นั้น เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เพราะว่าเป็นผู้ที่อบรมเจริญความสงบ ไม่ใช่เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น เป็นปัญญาต่างชั้น แต่ว่าประกอบด้วยสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ มิฉะนั้นแล้วภาวนาทั้งหมดจะเจริญอบรมไม่ได้เลย

ถ. การที่เราพิจารณากุศลธรรมอยู่เนื่อง ๆ จะเรียกว่ามีกุศลธรรมตั้งมั่นในอารมณ์ได้ไหม

สุ. ตั้งมั่นในทาน หรือตั้งมั่นในศีล หรือตั้งมั่นในความสงบ หรือตั้งมั่นในการอบรมเจริญปัญญา แม้ตั้งมั่น ก็มีหลายชั้นด้วย

ถ. ตั้งมั่นในจิต

สุ. ตั้งอย่างไร

ถ. หมายถึงคิดแต่ด้านกุศล

สุ. กุศลชั้นไหน กุศลชั้นทาน หรือว่ากุศลชั้นศีล หรือกุศลชั้นความสงบ

ถ. ชั้นที่จะเรียกว่า อุทิศตนเป็นผู้ ..

สุ. ถ้าเป็นผู้มีความตั้งมั่นที่จะอบรมเจริญกุศลทุกประการ ก็ถูกต้อง ควรจะเป็นอย่างนั้น ถ้าบุคคลหนึ่งบุคคลใดคิดแต่จะเจริญสติปัฏฐานอย่างเดียวเป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ เพราะเมื่อเจริญสติปัฏฐานรู้ลักษณะของสภาพธรรม รู้ว่าขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล ก็ย่อมเจริญธรรมที่เป็นกุศลยิ่งขึ้น โดยไม่จำกัดว่า เป็นเพียงชั้นทาน หรือชั้นศีล หรือชั้นความสงบ

ข้อความต่อไปใน มหาสีหนาทสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร ก็การที่สุนัขขี้ต๊ะผู้เป็นบุรุษเปล่ากล่าวสรรเสริญนี้ จักไม่เป็น ความรู้โดยธรรมในเราว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นย่อมทรง

กำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็รู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ว่าจิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่านก็รู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมรรคก็รู้ว่าจิตเป็นมรรค หรือจิตไม่เป็นมรรคก็รู้ว่าจิตไม่เป็นมรรค จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น

ถ้าท่านผู้ฟังสังเกตพยัญชนะตอนนี้จะทราบว่าเป็นจิตตานุปัสสนา เรื่องของจิตทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นจิตประเภทใด ประมวลอยู่ในพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงว่าเป็นจิตตานุปัสสนา

การที่จะระลึกรู้ลักษณะสภาพของจิต จะไม่พ้นไปจากจิตตามที่กล่าวมาแล้ว เช่น จิตมีราคะ คือ โลภะ ความยินดีพอใจ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ คือ รู้ลักษณะของสภาพธรรมเป็นปกติตามความเป็นจริง

วันหนึ่งมีโลภะมากแค่ไหน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ รู้ไหม นี่คือจุดที่สำคัญที่สุด การอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะสภาพของจิตว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ได้รู้อื่นที่นอกไปจากจิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ ขณะใดที่เป็นโลภะ ก็รู้ในขณะนั้นว่า ลักษณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

หรือจิตปราศจากราคะก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ ทางตาในขณะที่กำลังเห็นเพียงเห็น รู้ว่าเป็นสภาพรู้ทางตาเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย น้อมไปรู้ว่าเป็นอาการรู้ เป็นสภาพรู้ซึ่งกำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ในขณะนั้น คือ จิตปราศจากราคะก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ

เพราะฉะนั้น การรู้สภาพธรรมต้องตามปกติตามความเป็นจริงทุกอย่าง และสำหรับพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ทรงกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นทุกประการ ทุกประเภท ไม่ว่าจิตของบุคคลนั้นจะเป็นจิตที่มีราคะ หรือปราศจากราคะ

มีโทสะ หรือปราศจากโทสะ มีโมหะ หรือปราศจากโมหะ เป็นจิตที่หดหู่ หรือเป็นจิตที่
ฟุ้งซ่าน เป็นจิตที่เป็นมหัคคต คือ เป็นมหัคคตจิต หรือเป็นจิตที่ไม่เป็นมหัคคตจิต
เป็นจิตที่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าเป็นจิตที่มีจิตอื่นยิ่งกว่า

จิตที่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ได้แก่ กามาวจรจิต ตามปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน
เป็นจิตที่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตที่ยิ่งกว่ากามาวจร คือ รูปฌานจิตและอรุณจิต เป็น
จิตที่ต่างไปยิ่งกว่ากามาวจรซึ่งเป็นจิตเห็น จิตได้ยิน จิตได้กลิ่น จิตลิ้มรส จิตรู้สิ่งที่
กระทบสัมผัส จิตคิดนึกเรื่องทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ทางใจ ตามธรรมดา

จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ
สมาธิในที่นี้หมายถึงอุปปาสมาธิหรืออัปปาสมาธิ เพราะฉะนั้น สติจะต้องระลึกรู้
ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง

จิตหลุดพ้นก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น สำหรับ
บุคคลที่กำลังเจริญสติปัฏฐาน เวลาที่จิตหลุดพ้น ขณะนั้นหมายความว่ากำลัง
ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมตามขั้นของวิปัสสนาญาณ หลุดพ้นเป็นขณะๆ เป็น
ตทังควิมุตติ ในขณะที่กำลังประจักษ์ลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งยังไม่ใช่
การหลุดพ้นด้วยมรรคญาณหรือว่าโลกุตตรจิต แต่สำหรับพระผู้มีพระภาคทรงทราบ
ตลอดหมด ไม่ว่าจิตของบุคคลนั้นจะเป็นโลกุตตรมรรค โลกุตตรผลขั้นพระโสดาบัน
พระสกทาคามี พระอนาคามี หรือพระอรหันต์

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร ตถาคตประกอบด้วยกำลังเหล่าใด ย่อมปฏิญาณฐานะแห่งผู้
เป็นโจก ย่อมบันลือสีหนาทในบริษัท ยังพรหมจักรให้เป็นไป กำลังเหล่านั้นของ
ตถาคต ๑๐ ประการเหล่านี้แล ๑๐ ประการเป็นไฉน ดูกร สารีบุตร ตถาคตย่อมรู้
ฐานะในโลกนี้โดยเป็นฐานะ และรู้เหตุมิใช่ฐานะโดยเป็นเหตุมิใช่ฐานะตามความเป็น
จริง ดูกร สารีบุตร ข้อที่ตถาคตรู้ฐานะโดยเป็นฐานะ และรู้เหตุมิใช่ฐานะโดยเป็นเหตุ

มิใช่ฐานะตามความเป็นจริงนี้ เป็นกำลังของตถาคตประการหนึ่ง ซึ่งตถาคตอาศัยแล้ว ปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นใจ บันลือสีหนาทในบริษัท ยังพรหมจักรให้เป็นไป

พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า ธรรมใดเป็นเหตุ ธรรมใดเป็นผล ถ้ายังไม่ได้ ศึกษาธรรมโดยละเอียดจะไม่ทราบว่า ธรรมที่เป็นเหตุและธรรมที่เป็นผลนั้น ทรงแสดง ไว้โดยละเอียดในปัจจุสมุปปาตธรรม คือ ธรรมซึ่งอาศัยกันและกันเกิดขึ้น โลภะเป็นเหตุ โทสะเป็นเหตุ โมหะเป็นเหตุให้เกิดผลอะไร ทรงแสดงไว้โดยละเอียดในเรื่องของ สภาพธรรมทั้งจิต เจตสิก รูป และนิพพาน

เพราะฉะนั้น นี่เป็นพุทธวิสัยของพระผู้มีพระภาคที่ทรงรู้ลักษณะของสภาพ ธรรมตามความเป็นจริงว่า ธรรมที่เป็นเหตุอันเป็นเหตุ ธรรมที่เป็นผลเกิดจากเหตุ อย่างไร ก็เป็นผลที่เกิดจากเหตุอันอย่างนั้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมรู้วิบากของกรรมสมათาน (คือ กรรมที่ได้กระทำแล้ว) ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยฐานะ โดยเหตุ ตามความเป็นจริง

ดูกร สารีบุตร ข้อที่ตถาคตรู้วิบากของกรรมสมათานที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน โดยฐานะ โดยเหตุ ตามความเป็นจริงนี้ เป็นกำลังของตถาคตประการหนึ่ง ซึ่งตถาคตอาศัยแล้ว ปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นใจ บันลือสีหนาทในบริษัท ยังพรหม- จักรให้เป็นไป

มีใครรู้วิบากของท่านเองบ้างไหม ขณะที่กำลังเห็นขณะนี้ ได้ยินขณะนี้ โดยการศึกษาทราบว่า เป็นวิบากจิตซึ่งเกิดเพราะกรรมในอดีต แต่ไม่ทราบว่า กรรม อะไรในอดีตเป็นปัจจัยให้ผลในขณะนี้ ในปัจจุบันนี้เกิดขึ้น แต่พระผู้มีพระภาคทรง ทราบโดยละเอียด โดยตลอด ไม่ว่าสัตว์โลกจะมีจำนวนมากสักเท่าไร ได้กระทำความ มาแล้วมากมายสักเท่าไรในสังสารวัฏ พระผู้มีพระภาคก็มีพระพุทธวิสัยที่จะทรง พยากรณ์ได้ว่า ในขณะนั้นผลคือวิบากนั้นเกิดจากกรรมอะไร และสำหรับในอนาคต

ท่านผู้ฟังก็ย่อมจะไม่ทราบว่ กุศลกรรมและอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้วแม้ในชาติก่อน และในชาตินี้จะทำให้เกิดผลอะไรขึ้นในอนาคต แต่พระผู้มีพระภาคทรงมีพุทธวิสัยที่จะทรงพยากรณ์ได้

สำหรับทศพลญาณ คือ ญาณที่มีกำลังของพระผู้มีพระภาคประการต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ชัดซึ่งปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ไปสู่ภูมิทั้งปวงตามความเป็นจริง ดูกร สารีบุตร ข้อที่ตถาคตรู้ชัดซึ่งปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ไปสู่ภูมิทั้งปวงตามความเป็นจริงนี้ เป็นกำลังของตถาคตประการหนึ่ง ซึ่งตถาคตอาศัยแล้ว ปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นโจก บั่นลือสีหนาทในบริษัท ยังพรหมจรรย์ให้เป็นไป

พระผู้มีพระภาคย่อมทรงแสดงปฏิปทา คือ หนทาง ว่าหนทางนี้นำไปสู่นรก นำไปสู่สวรรค์ นำไปสู่นิพพาน ซึ่งไม่มีกิจที่บุคคลอื่นจะต้องแสดงหนทางแก่พระผู้มีพระภาคเลย มีใครจะแสดงกับพระผู้พระภาคใหม่ว่า ทางนี้ไปไหน แม้แต่ทางที่จะไปสู่บ้านนั้นเมืองนี้ก็ตาม

และแม้ข้อปฏิบัติ คือ ปฏิปทา ซึ่งเป็นทางนำไปสู่नรก พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงโดยละเอียด หรือทางที่จะนำไปสู่สวรรค์ ทางที่จะนำไปสู่นิพพาน ก็ทรงแสดงโดยละเอียด เพราะฉะนั้น เพียงหนทางที่จะนำไปสู่ที่ต่าง ๆ พระผู้มีพระภาคย่อมไม่มีกิจที่บุคคลอื่นจะต้องแสดงแก่พระองค์

บางท่านสงสัยว่า พระผู้มีพระภาคทรงขบรณนต์ได้ไหม เล่นเปียนได้ไหม พระผู้มีพระภาคทรงแทงตลอดในลักษณะของธาตุทั้งปวงตามความเป็นจริง ไม่ใช่มีแต่รูปธาตุ ถึงแม้ธาตุหรือนิพพาธาตุ พระผู้มีพระภาคก็เป็นผู้ที่ทรงประจักษ์แจ้งในลักษณะของธาตุทั้งหลาย ซึ่งเป็นทศพลญาณประการต่อไป ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ชัดซึ่งโลกมีธาตุมิใช่ออย่างเดียว และมีธาตุต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ดูกร สารีบุตร ข้อที่ตถาคตรู้ชัดซึ่งโลกมีธาตุมิใช่ออย่างเดียวและมีธาตุต่าง ๆ ตามความเป็นจริงนี้ เป็นกำลังของตถาคตประการ

หนึ่ง ซึ่งตถาคตอาศัยแล้ว ปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นใจ บันลือสีหนาทในบริษัท ยังพรหมจักรให้เป็นไป

ก็คงจะหมดข้อสงสัยได้ในพระพุทธรูปวิสัย เพราะจะมีใครรู้แจ้งว่า โลกมิใช่มีธาตุอย่างเดียว แต่ว่ามีธาตุต่าง ๆ ตามความเป็นจริง

โลภะเป็นธาตุชนิดหนึ่ง โทสะเป็นธาตุชนิดหนึ่ง โมหะเป็นธาตุชนิดหนึ่ง นามธรรมแต่ละลักษณะก็เป็นธาตุแต่ละลักษณะ แต่ละชนิด รูปธรรมแต่ละลักษณะก็เป็นรูปธาตุแต่ละชนิด ซึ่งเกิดดับอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีปัญหาว่า จะยังมีธาตุอะไรที่หลงเหลือที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงประจักษ์แจ้ง

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ชัดซึ่งความที่สัตว์มีอริยมุตติต่าง ๆ กันตามความเป็นจริง (อริยมุตติ หมายถึงอริยาคัยที่เลวและประณีต เป็นต้น) ดูกร สารีบุตร ข้อที่ตถาคตรู้ชัดซึ่งความที่สัตว์มีอริยมุตติต่าง ๆ กันตามความเป็นจริงนี้ เป็นกำลังของตถาคตประการหนึ่ง ซึ่งตถาคตอาศัยแล้ว ปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นใจ บันลือสีหนาทในบริษัท ยังพรหมจักรให้เป็นไป

ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ถึงอริยาคัยที่เลวและประณีตของบุคคลอื่นได้อย่างแท้จริง และอย่างละเอียด แม้แต่ตัวเอง ถ้าลักษณะของความโลภอย่างวิจิตรอย่างแยบยล ไม่เกิดขึ้น จะมีใครรู้ไหมว่า ขณะนั้นจิตมีสภาพอย่างนั้น แต่ว่าพระผู้มีพระภาคทรงรู้ อริยาคัยทั้งเลวและประณีตของสัตว์โลกโดยละเอียด

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ชัดซึ่งความที่สัตว์และบุคคลทั้งหลายอื่นมีอินทรีย์หย่อนและยิ่งตามความเป็นจริง ดูกร สารีบุตร ข้อที่ตถาคตรู้ชัดซึ่งความที่สัตว์และบุคคลทั้งหลายอื่นมีอินทรีย์หย่อนและยิ่งตามความเป็นจริงนี้ เป็น

กำลังของตถาคตประการหนึ่ง ซึ่งตถาคตอาศัยแล้ว ปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นใจ
บันลือสีหนาทในบริษัท ยังพรหมจักรให้เป็นไป

ถ้าไม่ทรงมีพระญาณที่มีกำลังข้อนี้ ก็ไม่สามารถที่จะทรงอนุเคราะห์บุคคลที่
สะสมอินทรีย์ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เช่น ท่านพระองคุลิมาล และพระสาวกองค์อื่น ๆ
ได้ อย่างเช่นข้อความตอนหนึ่งในอรรถกถาที่ว่า มีพระภิกษุรูปหนึ่งเจริญ
อสุภกัมมัฏฐาน แต่ท่านไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ไม่สามารถที่จะเกิดความ
สดสังเวช ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงทราบถึงอดีตชาติของท่านว่า ท่านเคยเป็นนาย
ช่างทอง เพราะฉะนั้น ก็ทรงเนรมิตดอกบัวทองคำ และให้เห็นความไม่เที่ยงของ
ดอกบัวทองคำนั้น จิตของท่านก็สด แต่บุคคลอื่นไม่สามารถที่จะรู้ธรรมาศัยของบุคคล
อื่นได้เลยว่า จะเกิดกุศลอย่างไรจึงจะทำให้อินทรีย์ที่สะสมมาพร้อมที่จะรู้แจ้ง
อริยสัจธรรมได้เกิดขึ้น

๗๙๐

ข้อความต่อไป เป็นพระญาณซึ่งมีกำลังอีกประการหนึ่ง คือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร อีกประการหนึ่ง ตถาคตรู้ชัดซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว และความออกแห่งฉาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติทั้งหลายตามความเป็นจริง ดูกร สารีบุตร ข้อที่ตถาคตรู้ชัดซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว และความออกแห่งฉาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติทั้งหลายตามความเป็นจริงนี้ เป็นกำลังของตถาคตประการหนึ่ง ซึ่งตถาคตอาศัยแล้ว ปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นใจ บันลือสีนหาทในบริษัท ยังพรหมจักรให้เป็นไป

เรื่องของฉานก็เป็นเรื่องที่ละเอียดสูงมาก แต่แม้กระนั้นพระผู้มีพระภาคก็ยังทรงรู้ชัดซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว และความออกแห่งฉาน แห่งวิโมกข์ แห่งสมาธิ และแห่งสมาบัติทั้งหลาย

ถ้าจิตมั่นคงสงบถึงอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิซึ่งเป็นฉานจิต ในครั้งแรก ฉานจิตจะเกิดเพียงขณะเดียว ต่อจากนั้นจิตเป็นภวังค์ เนื่องจากยังไม่มีความชำนาญ แต่เพราะว่าฉานจิตเป็นอัปปนาสมาธิ เพราะฉะนั้น เมื่อได้ฝึกอบรมยิ่งขึ้น อัปปนาสมาธิจิตก็สามารถที่จะเกิดติดต่อกันโดยไม่มีภวังคจิตแทรกหรือคั่นเลย ในขณะที่อธิษฐานขอให้จิตเป็นฉานตั้งอยู่ ซึ่งแล้วแต่ว่าจะเป็นกี่ชั่วโมก หรือว่ากี่วัน ในขณะนั้นจะเป็นอัปปนาสมาธิจิตที่เกิดดับสลับต่อกันโดยที่ภวังคจิตไม่เกิดคั่น

ขณะที่ทุกท่านกำลังเห็นและได้ยินในขณะนี้ มีภวังคจิตเกิดคั่นมาก แต่ถ้าเป็นอัปปนาสมาธิจิตแล้ว จะเป็นสมาธิที่มั่นคง ถ้าเป็นปฐมฉานจิต ปฐมฉานจิตก็จะเกิดดับ ๆ สลับต่อโดยไม่มีภวังคจิตเกิดคั่นเลย แต่เวลาออกจากฉาน ภวังคจิตก็เกิดขึ้น โดยที่ฉานจิตดับไป ภวังคจิตเกิดต่อ นั่นคือ การออกจากฉานสมาบัติ

แต่ถ้าเป็นสัญญาเวทียตนิโรธ คือ ผู้นั้นเป็นพระอนาคามีบุคคลหรือพระอรหันต์ ซึ่งได้ถึงแนวสัญญานาสัญญายตนฌานจิตซึ่งเป็นอุปमानชั้นสูงที่สุด สามารถที่จะถึงนิโรธสมาบัติ คือ ดับจิตเจตสิกไม่มีนามธรรมเกิดเลย ซึ่งในระหว่างนั้นมีแต่รูปที่เกิดเพราะกรรม รูปที่เกิดเพราะอุตุ รูปที่เกิดเพราะอาหาร และเมื่อจิตไม่เกิด รูปที่เกิดเพราะจิตก็ไม่มี ชั่วระยะเวลาที่กำหนดของนิโรธสมาบัติซึ่งไม่เกิน ๗ วัน

และขณะที่จะออกจากนิโรธสมาบัติ ก็คือ ผลจิตเกิดขึ้น ถ้าเป็นพระอนาคามีบุคคลเข้านิโรธสมาบัติ อนาคามีผลจิตก็เกิด ถ้าเป็นพระอรหันต์เข้านิโรธสมาบัติ อรหัตตผลจิตก็เกิด ไม่ใช่ภวังคจิต นี่คือความต่างกันของการออกจากฌาน ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ทรงทราบชัดในการออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติทั้งหลาย

พระญาณที่มีกำลังข้อต่อไป เป็นเรื่องของการระลึกชาติ ซึ่งท่านผู้ฟังก็ได้ทราบว่า แม้ในปฐมยามของคืนที่จะตรัสรู้ พระองค์ก็ทรงระลึกชาติเป็นอันมาก เป็นกำลังของตถาคตประการหนึ่ง ซึ่งตถาคตอาศัยแล้ว ปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ยังพรหมจักรให้เป็นไป

สำหรับพระญาณที่มีกำลังต่อไป คือ การเห็น ... ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฏฐิ ... ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนผู้ที่ ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฏฐิ ... ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

สำหรับพระญาณที่มีกำลังประการสุดท้ายของทศพลญาณ คือ

... ตถาคตกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน ...

คือ การรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้เลิศกว่าบุคคลทั้งหลาย เพราะว่าแม้พระอรหันตองค์อื่นดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉทเช่นเดียวกัน แต่ก็ไม่

ประกอบด้วยพระญาณและพระบารมีที่ได้สะสมมา ที่จะถึงพร้อมด้วยทศพลญาณเช่น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ต่อจากนั้นก็เป็นที่ *เวสัชชธรรม* คือ ความไม่หวั่นไหวในบริษัททั้งหลาย ได้แก่ ขัตติยบริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท จาตุมหาราชิกบริษัท คือ พวกเทวดาชั้นจาตุมหาราช ดาวดึงส์บริษัท มารบริษัท และพรหมบริษัท เป็นต้น

ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสถึงพระญาณซึ่งทรงทราบกำเนิด ๔ ประการ ได้แก่ อัญชชะกำเนิด การเกิดในไข่ ชลาพุชะกำเนิด การเกิดในท้องคือในครรภ์ สังเสทชะกำเนิด การเกิดในครรภ์ ไฉไล น้ำคร่ำ หรือว่าในซากศพเน่า ในขณมบุต เป็นต้น โอปปาติกะกำเนิด คือ การเกิดสำเร็จเป็นตัว ได้แก่ นรก เปรต หรือว่าการเกิดใน สวรรค์ชั้นต่าง ๆ

ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคก็ตรัสถึงพระญาณที่ทรงรู้คติ ๕ ประการ คือ นรก กำเนิดเดรัจฉาน เปรตวิสัย มนุษย์ และเทวดา

ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคก็ตรัสถึงการที่รู้บุคคลทั้งหลายด้วยใจว่า บุคคลนี้ ปฏิบัติอย่างนี้เมื่อตายแล้วจะเกิดที่ไหน และทรงอุปมาว่า สำหรับการเกิดในนรกนั้น เปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิง การเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานเปรียบเหมือนการตกในหลุมคูถ การเกิดเป็นเปรตเปรียบเหมือนการเกิดในหมูตันไม้ที่เกิดในพื้นที่อันไม่เสมอ มีใบอ่อน และใบแก่อันเบาบาง มีเงาอันโปร่ง เพราะฉะนั้น ก็ย่อมจะไม่ร่มเย็นเป็นสุข ย่อมเป็นผู้ที่หิวกระหายและทรมาน

สำหรับการเกิดในมนุษย์ เปรียบเหมือนการเกิดในหมูตันไม้ที่เกิดในพื้นที่อันเสมอ มีใบอ่อนและใบแก่อันหนา มีเงาหนาทึบ เพราะฉะนั้น บุคคลที่มีความร้อนแผดเผา ก็มุ่งไปสู่ต้นไม้นั้น และก็เป็นผู้ที่ได้รับความสุข

สำหรับการเกิดในสวรรค์ พระผู้มีพระภาคเปรียบเหมือนการเกิดในปราสาทที่มี เรือนยอดซึ่งฉาบทาดีแล้ว มีวงกรอบอันสนิท หาดช่องลมมิได้ มีบานประตูและหน้าต่าง อันปิดสนิท

สำหรับผู้ที่สามารถดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉต เปรียบเหมือนสระโบกขรณีที่มีน้ำอันใสสะอาด เย็นใสตลอด มีท่าอันดีน่านรมย์ เพราะฉะนั้น บุคคลที่มีความร้อนแผดเผา ก็มุ่งไปสู่สระโบกขรณี และได้อาบดื่ม ระวังความกระวนกระวาย

เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้ระลึกถึงพระมหากรุณาคุณของพระผู้มีพระภาคที่ทรงบำเพ็ญพระบารมี ทรงแสวงหาหนทางที่จะได้บรรลุข้อประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้รู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งยากที่บุคคลอื่นจะกระทำได้เสมอกับพระองค์

มหาสีหนาทสูตร ข้อ ๑๗๗ ถึง ข้อ ๑๘๕ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร อนึ่ง เราย่อมเข้าใจประพจน์พหุพจน์ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ เราเป็นผู้บำเพ็ญตบะและเป็นเยี่ยมกว่าผู้บำเพ็ญตบะทั้งหลาย เราประพจน์เศร้าหมองและเป็นเยี่ยมกว่าผู้ประพจน์เศร้าหมองทั้งหลาย เราเป็นผู้เกลียดบาปและเป็นเยี่ยมกว่าผู้เกลียดบาปทั้งหลาย เราเป็นผู้สัจและเป็นผู้สัจกว่าผู้สัจทั้งหลาย

ดูกร สารีบุตร บรรดาพหุพจน์มีองค์ ๔ นั้น วัตรต่อไปนี้เป็นพหุพจน์ของเรา โดยความที่เราเป็นผู้บำเพ็ญตบะ คือ เราเคยเป็นอเจลคนเปลือย ไร้มรรยาต เลี้ยงมือ เขาเชิญให้มารับรักษาก็ไม่มา เขาเชิญให้หยุดก็ไม่หยุด ไม่ยินดีรักษาก็เขานำมาให้ ไม่ยินดีรักษาก็เขาทำเฉพาะ ไม่ยินดีรักษาก็เขานิมนต์ เรานั้นไม่รับรักษา ปากหม้อ ไม่รับรักษาจากหม้อข้าว ไม่รับรักษาที่บุคคลอื่นคร่อมธรณีประตูให้ ... ข้อความจากนี้ไป เป็นวัตรข้อปฏิบัติของผู้ที่บำเพ็ญตบะอย่างยิ่ง โดยลักษณะของอเจลกะที่ไร้มรรยาต ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วทั้งหมด และพระผู้มีพระภาคตรัสตอนท้ายว่า ดูกร สารีบุตร นี่แหละเป็นพหุพจน์ของเรา โดยความที่เราเป็นผู้บำเพ็ญตบะ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร บรรดาพหุพจน์มีองค์ ๔ นั้น พหุพจน์นี้เป็นวัตรในความประพฤติเศร้าหมองของเรา มลทิน คือ ละอองธุลี สัมสมในกายของเรานับด้วยปี้มิใช้น้อยจนเป็นสะเก็ด เปรียบเหมือนตอตะโกมีละอองธุลีสัมสมนับด้วยปี้มิใช้น้อยจนเกิด

เป็นสะเก็ด ฉันทิ มลทิน คือ ละอองธุลี สัมผัสในกายของเรานับด้วยปีมิใช่น้อยจนเกิดเป็นสะเก็ด ฉันทินั้นเหมือนกัน

ดูกร สารีบุตร เราไม่ได้คิดที่จะอุปคาลำบดละอองธุลีนี้ด้วยฝ่ามือ หรือไม่ได้คิดว่า คนเหล่านี้น่าจะพึงอุปคาลำบดละอองธุลีนี้ด้วยฝ่ามือ ดูกร สารีบุตร ความคิดแม้ อย่างนี้ไม่ได้มีแก่เราเลย ดูกร สารีบุตร นี่แหละเป็นวัตรในความประพฤติกุศลของเรา

มีใครจะทนได้ไหม ที่จะสะสมสังขมละอองธุลี คือ ฝุ่น ให้ติดตัวอยู่เป็นปี ๆ โดยเป็นความประพฤติกุศลที่เราคิดว่า ข้อปฏิบัตินั้นจะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม จนกระทั่งเกิดเป็นสะเก็ดทั่วทั้งตัว

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร บรรดาพรหมจรรย์มีองค์ ๔ เหล่านั้น พรหมจรรย์นี้เป็นวัตรในความประพฤติกุศลของเรา เรานั้นมีสติก้าวไปข้างหน้า มีสติถอยกลับ ความเห็นของเราปรากฏเฉพาะจนกระทั่งในหยดน้ำว่า เราอย่าได้ล้างผลาญสัตว์เล็ก ๆ ที่อยู่ในที่อันไม่สม่ำเสมอเลย ดูกร สารีบุตร นี่แหละเป็นวัตรในความประพฤติกุศลของเรา

สำหรับในเรื่องต่อไป เป็นเรื่องของความสด ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า แม้ว่าจะอยู่อย่างสดเพียงไรก็ตาม ถ้าไม่ใช่หนทาง ไม่ใช่ข้อประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ก็ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร บรรดาพรหมจรรย์มีองค์ ๔ เหล่านั้น พรหมจรรย์นี้เป็นวัตรในความสดของเรา เรานั้นเข้าอาศัยชายป่าแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ ในกาลใดเราได้พบคนเลี้ยงโค หรือคนเลี้ยงปศุสัตว์ หรือคนหาหญ้า หรือคนหาฟืน หรือคนเที่ยวหาผลไม้ เป็นต้นในป่า ในกาลนั้น เราก็เดินหนีจากป่าไปสู่ป่า จากชฎไปสู่ชฎ จากที่ลุ่มไปสู่ที่

ลุ่ม จากที่ตอนไปสู่วัดตอน ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเราคิดว่า คนเหล่านั้น
อย่าได้เห็นเราเลย และเราก็อำย้ได้เห็นคนเหล่านั้นเลย

ดูกร สารีบุตร เปรียบเหมือนเนื้อที่เกิดในป่า เห็นมนุษย์ทั้งหลายแล้วก็วิ่งหนี
จากป่าไปสู่น้ำ จากขี้หมูไปสู่วัว จากที่ลุ่มไปสู่วัว จากที่ตอนไปสู่วัดตอน แม้นั้นใด
ดูกร สารีบุตร เราก็นั้นนั้นเหมือนกัน ในกาลใดเราได้พบคนเลี้ยงโค หรือคนเลี้ยง
ปศุสัตว์ หรือคนหาหญ้า หรือคนหาฟืน หรือคนที่เกี่ยวหาผลไม้เป็นต้นในป่า ในกาล
นั้น เราก็ตกหนีจากป่าไปสู่น้ำ จากขี้หมูไปสู่วัว จากที่ลุ่มไปสู่วัว จากที่ตอนไปสู่วัด
ตอน ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเราคิดว่า คนเหล่านั้นอย่าได้เห็นเราเลย และเราก็
อย่าได้เห็นคนเหล่านั้นเลย

ดูกร สารีบุตร นี่แหละเป็นวัตรในความประพฤติดังของเรา

คงจะไม่มีใครประพฤติได้อย่างนี้ เพราะแม้ว่าจะอยู่ในป่า เพียงแต่มีคนผ่าน
ก็หนีจากบุคคลนั้น จากป่าไปสู่น้ำ จากขี้หมูไปสู่วัว จากที่ลุ่มไปสู่วัว จากที่ตอนไปสู่วัด
ตอน คือ ไปสู่วัดที่ไม่มีคนอยู่เลย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร เรานั้นแลเคยคลานเข้าไปในคอกที่เหล่าโคออกไปแล้ว และ
ปราศจากคนเลี้ยงโค กินโคมัยของลูกโคอ่อนที่ยังไม่ทิ้งแม่ มูตรและกษิรของเรายังไม่
หมดสิ้นไปเพียงไร เราก็กินมูตรและกษิรของตนเองเป็นอาหาร ดูกร สารีบุตร นี่แหละ
เป็นวัตรในโภชนะมหาวิภิกขุของเรา (คือ เป็นอาหารที่เศร้าหมอง ที่ไม่มีอะไรที่จะเศร้า
หมองยิ่งกว่านั้น)

ดูกร สารีบุตร เรานั้นแลเข้าอาศัยแนวป่าอันน่ากลัวแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ นี่เป็น
ความน่ากลัวแห่งแนวป่านั้น บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งยังไม่ปราศจากโรคเข้าสู่น้ำนั้น
โดยมากขนพอง ดูกร สารีบุตร เรานั้นแล ในราตรีที่หนาว ฤดูเหมันต์ตั้งอยู่ระหว่าง
เดือน ๓ ต่อเดือน ๔ เป็นสมัยมีหิมะตก ในราตรีเห็นป่านนั้น [เรา] อยู่ในที่แจ้งตลอด
คืน กลางวันเราอยู่ในแนวป่า ในเดือนทำยฤดูร้อน กลางวันเราอยู่ในที่แจ้ง กลางคืน

เราอยู่ในแนวป่า ดูกร สารีบุตร เป็นความจริง คาถาอันน่าอัศจรรย์เล็กน้อยนี้ที่เราไม่ได้ยินมาก่อน ปราภฏแก่เราว่า

นักปราชญ์ผู้แสวงหาความหมดจด อาบแดด อาบน้ำค้าง เป็นคนเปลือย
ทั้งมิได้ผิงไฟ อยู่คนเดียวในป่าอันน่ากลัว ดังนี้

ในสมัยที่หิมะตก พระผู้มีพระภาคอยู่ในที่แจ้งตลอดคืน และกลางวันก็อยู่ในแนวป่าซึ่งไม่มีที่กำบัง สำหรับในฤดูร้อน กลางคืนอยู่ในป่า ส่วนกลางวันก็อยู่ในที่แจ้ง ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า เป็นการกระทำที่ยากแก่การที่จะบำเพ็ญเพื่อที่จะได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ แต่ว่าเมื่อข้อปฏิบัตินั้นไม่ใช่การอบรมเจริญสติปัญญาซึ่งเป็นการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ข้อปฏิบัติทั้งหมดเหล่านั้นก็ไม่สามารถที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ดูกร สารีบุตร เราย่อมสำเร็จการนอนแอบอิงกระดูกศพในป่าช้า พวกเด็กเลี้ยวโคเข้ามาใกล้เราแล้ว ถ่มน้ำลายรดบ้าง ถ่ายปัสสาวะรดแล้ว โปรยฝุ่นรดบ้าง เอาไม้ยอนที่ช่องหูบ้าง เราไม่รู้สีกว่ายังจิตอันลามกให้เกิดขึ้นในพวกเด็กเหล่านั้นเลย ดูกร สารีบุตร นี่แหละเป็นวัตรในการอยู่ด้วยอุเบกขาของเรา.

ต้องเป็นผู้ที่มีความอดทน อดกลั้นอย่างยิ่ง ที่จะไม่รู้สึกเกิดอกุศลในการกระทำของเด็กเลี้ยวโคทั้งหลาย ซึ่งถ่มน้ำลายรดบ้าง ถ่ายปัสสาวะรดแล้ว โปรยฝุ่นรดบ้าง เอาไม้ยอนที่ช่องหูบ้าง แต่ถ้ามีใครทำแม้แต่เพียงประการเดียวกับท่าน จะเป็นอย่างไร ไม่ต้องทุกอย่าง เพียงแต่ถ่มน้ำลายรด หรือว่าถ่ายปัสสาวะรด หรือว่าเอาไม้ยอนที่ช่องหู ก็คงจะไม่ปล่อยให้คนนั้นกระทำการเช่นนั้นต่อไป

ข้อความต่อไป เป็นการทบทวนทักท้วงการที่ฉันโภชนะน้อยลง ๆ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร เธอจะพึงมีความสำคัญว่า พุทธาในสมัยนั้นชะรอยจะผลใหญ่เป็นแน่ ข้อนี้เธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น แม้ในกาลนั้น ผลพุทธาที่เป็นขนาดใหญ่เช่นนั้นเดียวก็เหมือนในบัดนี้

ดูกร สารีบุตร เมื่อเรากิน [อาหารเท่า] ผลพุทธาผลเดียวเท่านั้น ร่างกายก็ถึงความชุ่มฉ่ำยิ่งนัก อวัยวะน้อยใหญ่ของเราเปรียบเหมือนเถาวัลย์ที่มีข้อมากและข้อดำ เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง ตะโพกของเราเปรียบเหมือนรอยเท้าอูฐ เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง กระดูกสันหลังของเราสูงขึ้นเป็นปุ่ม ๆ เหมือนเถาสะบ้า เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง กระดูกซี่โครงของเราเหลื่อมขึ้นเหลื่อมลงเห็นปรากฏ เหมือนกลอนแห่งศาลาเก่าเหลื่อมกันฉะนั้น เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง ดวงตาของเราลึกเข้าไปในเบ้าตา เหมือนเงาดวงดาวปรากฏในบ่อน้ำอันลึกฉะนั้น เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง หนังศีรษะของเราอันลมถูกต้องแล้วก็เหี่ยวแห้ง เปรียบเหมือนน้ำเต้าขมที่ถูกตัดขั้วแต่ยังอ่อนอันลมแดดสัมผัสแล้วย่อมเป็นของเหี่ยวแห้งไปฉะนั้น เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง

ดูกร สารีบุตร เรานั้นแล คิดว่าจะลုပ်คลำผิวหนังทั้ง ก็นำกระดูกสันหลังที่เดียว คิดว่าจะลုပ်คลำกระดูกสันหลัง ก็นำกระดูกผิวหนังที่เดียว ดูกร สารีบุตร ผิวหนังทั้งของเราดิกระดูกสันหลัง เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง เรานั้นคิดว่า จะถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ ก็ชวนล้ม ณ ที่นั่นเอง เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง เรานั้นเมื่อจะยังร่างกายให้คล่องแคล่ว ก็ลုပ်ตัวด้วยฝ่ามือ เมื่อเราลုပ်ตัวด้วยฝ่ามือ ขนทั้งหลายมีรากอันเน่าก็หลุดจากกาย เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง.

